

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

**Kwetsbare gezinnen in Vlaanderen.
Evidentie en aanbevelingen op basis van de gezinsenquête 2016**

Inhoudelijk rapport

Laure-lise Robben
Prof. dr. Wim Van Lancker

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
 Minderbroedersstraat 8 – B-3000 Leuven
 Tel 0032 16 37 34 32
 E-mail: swvg@kuleuven.be
 Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

Publicatie nr. 2020/07/2

SWVG-Rapport 37/2

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Titel rapport: Kwetsbare gezinnen in Vlaanderen. Evidentie en aanbevelingen op basis van de gezinsenquête 2016. Het inhoudelijk rapport

Promotor: Prof. dr. Wim Van Lancker¹

Onderzoekers: Laure-lise Robben¹

¹ Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. De Vlaamse Overheid kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Het consortium SWVG

<i>Deelnemende instellingen - Dagelijks bestuur</i>	
KU Leuven	
· LUCAS, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy	Prof. dr. Chantal Van Audenhove
· Instituut voor Sociaal Recht	Prof. dr. Anja Declercq
· HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving	Prof. dr. Johan Put
· Leuvens Instituut voor Gezondheidsbeleid	Prof. dr. Tine Van Regenmortel
· Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen	Prof. dr. Erik Schokkaert
UGent	
· Vakgroep Innovatie, Ondernemerschap en Dienstenmanagement	Prof. dr. Paul Gemmel
· Vakgroep Publieke Governance, Management & Financiën	Prof. dr. Joris Voets
· Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg	Prof. dr. An De Sutter
Vrije Universiteit Brussel	
· Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen	Prof. dr. Dominique Verté
Universiteit Antwerpen	
· Centrum OASeS, Departement Sociologie	Prof. dr. Peter Raeymaeckers
<i>Partnerinstellingen</i>	
Universiteit Hasselt	
· Centrum voor Statistiek	
Thomas More Hogeschool	
· Opleiding Toegepaste Psychologie	Dr. Peter De Graef
Arteveldehogeschool	
· Dienst onderzoek en dienstverlening	
Hogeschool Gent	
· Faculteit Mens en Welzijn	
UC Leuven-Limburg	
· Groep Gezondheid en Welzijn	
<i>Coördinatie en secretariaat</i>	
Coördinator SWVG Administratieve ondersteuning	Dr. Kathleen De Cuyper Manuela Schröder Lut Van Hoof

Rapport 37/2

Juni 2020

**Kwetsbare gezinnen in Vlaanderen. Evidentie en aanbevelingen op basis van de Gezinsenquête 2016.
Het inhoudelijk rapport**

Onderzoeker: Laure-lise Robben¹

Promotor: Prof. dr. Wim Van Lancker¹

¹ Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

Samenvatting

De gezinsenquête streeft ernaar om de vinger aan de pols te houden bij gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar in Vlaanderen en (Nederlandstaligen in) het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De voorliggende studie werd opgezet vanuit de bezorgdheid dat de eerste golf van de gezinsenquête in 2016 onvoldoende representatief is om uitspraken te kunnen doen over kwetsbare gezinnen. In dit rapport zetten we een stap verder dan het methodologisch rapport en ontleden we de kwetsbaarheid van de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 op vlak van vijf levensdomeinen: 1) inkomens en materiële deprivatie, 2) tewerkstelling, 3) opleidingsniveau, 4) huisvesting en 5) gezondheid. Om de analyses en bijhorende interpretaties van deze basissteekproef van de gezinsenquête 2016 te vergemakkelijken, bekijken we onze resultaten ten opzichte van eenzelfde selectie van gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar in Vlaanderen binnen de EU-SILC-2017.

Uit deze vergelijking blijkt dat zowel de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 als de selectie van de EU-SILC-2017 elk kwetsbare profielen zichtbaar maken, alsook de samenhang van de kwetsbaarheid op vlak van de verschillende geobserveerde levensdomeinen. Desalniettemin stellen we vast dat er enkele betekenisvolle verschillen zijn tussen de respondenten van de beide bevragingen. De EU-SILC vertoont op elk domein een hoger aandeel aan kwetsbare profielen. De EU-SILC-respondenten zijn gemiddeld gesproken meer kwetsbaar op vlak van inkomen (een hoger aandeel aan uitkerings- en leefloongerechtigden), op vlak van het kunnen rondkomen met het beschikbare inkomen (voornamelijk de meest zwakke profielen hierin: personen zonder een inkomen uit arbeid, laagopgeleiden, huurders en personen die verkeren in een slechte gezondheid), op vlak van gezondheid, maar ook op vlak van de arbeids- en woonmarkt.

Voornamelijk op vlak van financiële kwetsbaarheid bleek de vergelijking een interessante oefening. Het aandeel personen die aangeven niet te beschikken over een inkomen uit arbeid ligt hoger bij de basisrespondenten dan in de EU-SILC. Tegelijkertijd illustreren we dat de EU-SILC een hoger aandeel heeft van specifieke kwetsbare profielen op vlak van inkomen, maar eveneens op vlak van de andere domeinen. Dit wijst, met andere woorden, op een paradox: hoewel het aandeel kwetsbare profielen in de EU-SILC hoger is dan in de gezinsenquête, vinden we in de laatste meer personen zonder een arbeidsinkomen.

Daarnaast leggen we de kritische kanttekeningen die we hieromtrent in het methodologisch rapport formuleerden: het blijken voornamelijk de lage inkomensgezinnen die de inkomensvraag onbeantwoord lieten en we stelden een ondervertegenwoordiging vast van de leefloongerechtigden. Bovendien is het zeer opmerkelijk dat er in de gezinsenquête, specifiek gericht op gezinnen met kinderen, significant minder aangeven kinderbijslag te ontvangen. Deze bevindingen nopen ons ertoe de inkomensbevraging in de gezinsenquête in vraag te stellen. In de lijn van het methodologisch rapport suggereren we ook in dit rapport om voldoende aandacht te schenken aan de financieel kwetsbare gezinnen, niet enkel in functie van de representativiteit, maar ook in functie van het correct meten en in kaart brengen van de levensomstandigheden van deze groep.

Inhoud

Inleiding	7
Hoofdstuk 1 Methodologie	9
Hoofdstuk 2 Kwetsbaarheid bij gezinnen met kinderen	11
1 Het begrip 'kwetsbaarheid'	11
2 Kwetsbaarheid in nationale studies	15
Hoofdstuk 3 Een vergelijking tussen de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC	19
1 Inkomens en materiële deprivatie	21
1.1 Inkomens	21
1.2 Materiële deprivatie	27
2 Arbeidsmarkt	35
3 Opleidingsniveau	38
4 Wonen	40
5 Gezondheid	43
6 Samenvatting achtergrondkenmerken	46
Hoofdstuk 4 Conclusie	47
Referenties	49

Lijst tabellen

Tabel 1	Overzicht beschikbare variabelen met betrekking tot aspecten van kwetsbaarheid in de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017	19
Tabel 2	Inkomen uit (zelfstandige) arbeid naar herkomst en gezinstype	24
Tabel 3	Inkomen uit (zelfstandige) arbeid naar overige levensdomeinen	25
Tabel 4	Subjectieve armoede (1): Al dan niet kunnen rondkomen naar herkomst en gezinstype	27
Tabel 5	Subjectieve armoede (1): Al dan niet kunnen rondkomen naar overige levensdomeinen	29
Tabel 6	Subjectieve armoede (2): Jaarlijkse vakantie kunnen veroorloven naar herkomst en gezinstype	30
Tabel 7	Subjectieve armoede (2): Al dan niet kunnen rondkomen naar overige levensdomeinen	31
Tabel 8	Subjectieve armoede (3): Al dan niet kunnen betalen van onverwachte uitgaven naar herkomst en gezinstype	32
Tabel 9	Subjectieve armoede (3): Al dan niet kunnen betalen van onverwachte uitgaven naar overige levensdomeinen	33
Tabel 10	Betaald werk naar herkomst en gezinstype	36
Tabel 11	Betaald werk naar overige levensdomeinen	37
Tabel 12	Opleidingsniveau naar herkomst en gezinstype	38
Tabel 13	Opleidingsniveau naar overige levensdomeinen	38
Tabel 14	Huisvestingsstatus naar herkomst en gezinstype	41
Tabel 15	Huisvestingsstatus naar overige levensdomeinen	42
Tabel 16	Algemene gezondheid naar herkomst en gezinstype	43
Tabel 17	Algemene gezondheid naar overige levensdomeinen	43

Lijst figuren

Figuur 1	Overzicht respons in de gezinsenquête	9
Figuur 2	Kansarme kinderen volgens Kansarmoede-index 2017 naar criteria per origine van de moeder	17
Figuur 3	Inkomensbronnen op gezinsniveau	22

Inleiding

De gezinsenquête streeft ernaar om gezinnen met kinderen in Vlaanderen en Nederlandstalig Brussel in kaart te brengen. De enquête peilt naar het gezinsleven, de opvoeding, de balans tussen gezin, zorg en werk, de relatie met de partner, en het gebruik van diensten specifiek voor gezinnen¹. Op basis van deze enquête wil het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) de effectiviteit van verschillende beleidsinstrumenten analyseren en het gezinsbeleid op deze resultaten afstemmen. Het wetenschappelijke onderzoek ter zake is immers vaak niet gedetailleerd genoeg om de situatie van gezinnen in Vlaanderen en het Vlaamse beleid in kaart te brengen en te evalueren, in het bijzonder omwille van databeperkingen. In de Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND) werd in 2013 al aangegeven dat er onvoldoende indicatoren beschikbaar zijn om een *evidence based* beleid mee te ondersteunen. Om die redenen organiseerde het Departement WVG in het voorjaar van 2016 een bevraging bij gezinnen met kinderen in Vlaanderen, met aansluitend een bijkomende bevraging specifiek gericht op gezinnen met een niet-EU-herkomst. In deze bijdrage onderzoeken we in welke mate de gezinsenquête toelaat om de levensomstandigheden van kwetsbare gezinnen te bestuderen. De vaststellingen werden onderverdeeld in een inhoudelijk en een methodologisch rapport.

In dit inhoudelijk rapport ontleden we het begrip ‘kwetsbare gezinnen’ waarbij we de resultaten van de gezinsenquête vergelijken met alternatieve databronnen. In Hoofdstuk 1 beschrijven we de gehanteerde methodologie. In Hoofdstuk 2 gaan we na waar we het over hebben als we praten over ‘kwetsbaarheid’ en bespreken we enkele studies die kwetsbaarheid bij gezinnen analyseerden in België en/of Vlaanderen. We maken het concreter voor onze studie in Hoofdstuk 3 waarbij we bekijken welke levensdomeinen van kwetsbaarheid terug te vinden zijn in de gezinsenquête. We staan expliciet stil bij de verhouding van financiële kwetsbaarheid ten opzichte van andere aspecten die de levensomstandigheden van gezinnen met kinderen bepalen (e.g. tewerkstelling, huisvesting, materiële deprivatie). We vergelijken de mate van kwetsbaarheid van gezinnen met kinderen in Vlaanderen zoals die door de gezinsenquête worden geïdentificeerd met de *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC) enquête voor hetzelfde jaar. Tot slot formuleren we algemene bevindingen.

---

¹ Meer informatie over de onderzochte thema's via www.gezinsenquête.be

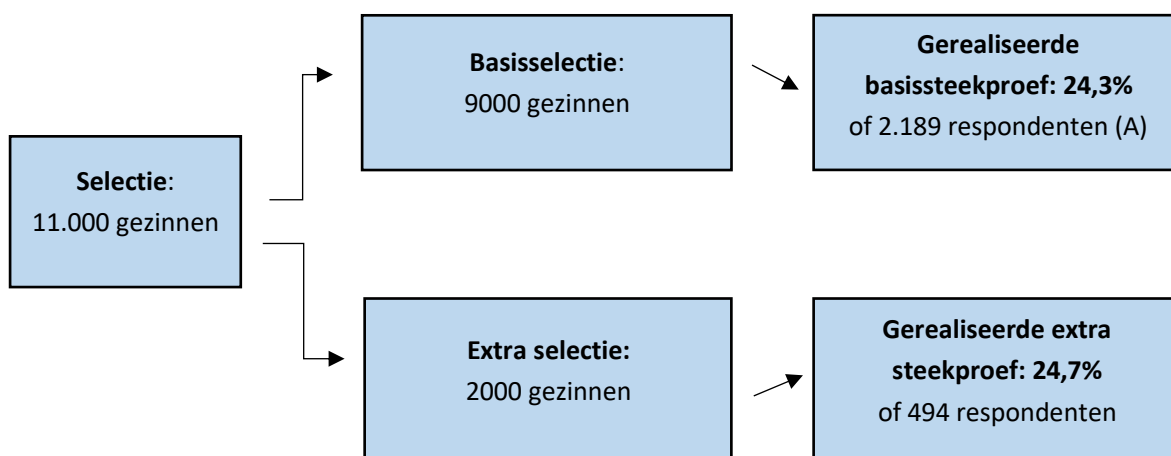

Hoofdstuk 1

Methodologie

Allereerst bespreken we de methodologie die werd gehanteerd in de gezinsenquête 2016. Het gaat om een schriftelijke enquête bij gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar met vragen over de gezinsstructuur, de opvoeding, het welbevinden, de combinatie gezin, zorg en werk en het gebruik van dienstverlening aan gezinnen². De gezinsenquête is een cross-sectionele studie die via een postenquête werd uitgevoerd door de referentiepersonen een vragenboekje A op te sturen, en diens partner een vragenboekje B. Voor deze enquête werden uit de bevolkingsregisters van het Rijksregister 11.000 personen geselecteerd (zie Figuur 1): 9.000 voor de geselecteerde basissteekproef en 2.000 voor de geselecteerde extra steekproef. Deze extra steekproef kwam tot stand via een samenwerking met het Agentschap Binnenlands Bestuur, en houdt een uitbreidende steekproef in van personen met een herkomst van buiten de Europese Unie. De responsgraad omvat 24,4% of 2.683 personen (2.189 van de basissteekproef + 494 van de extra steekproef)³.

Figuur 1 Overzicht respons in de gezinsenquête

In dit inhoudelijk rapport verkennen we het begrip ‘kwetsbaarheid’ bij gezinnen, via enerzijds een literatuurstudie naar het begrip “kwetsbaarheid” en kwetsbaarheid in nationale studies (Hoofdstuk 2), en anderzijds een vergelijking van de gegevens van de gezinsenquête inzake deze kwetsbaarheid met alternatieve databronnen (Hoofdstuk 3). We maken daarbij gebruik van twee verschillende bronnen.

Een eerste bron zijn de enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016. In dit rapport gaan we enkel in op enquêtegegevens van de gerealiseerde basissteekproef. We volgen hierbij de conclusie die we trokken in het methodologisch rapport, namelijk dat de gerealiseerde basissteekproef een adequate weerspiegeling biedt van de geselecteerde gezinnen. De basisrespondenten zijn, met andere woorden, een representatief staal van de doelpopulatie (i.e. alle gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar in Vlaanderen). We vonden geen significante verschillen tussen de geselecteerde basissteekproef en de gerealiseerde basissteekproef op vlak van geslacht, leeftijd, gezinstype, provincie en herkomst,

² Meer informatie over de gekozen thema’s in de vorm van factsheets via www.gezinsenquête.be/themas

³ Meer informatie over het onderzoeksopzet en de dataverzameling, via www.gezinsenquête.be/achtergrondinformatie

noch op vlak van de nomenclatuur van de socio-economische positie, het contracttype en de bruto belastbare gezinsinkomens⁴.

Een tweede bron die we in dit inhoudelijk rapport hanteren, zijn de enquêtegegevens van de European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). Dit is een enquête, gecoördineerd door Eurostat maar voor België uitgevoerd door Statbel, met als doel de inkomens en levensomstandigheden van individuen en huishoudens te bestuderen. Deze bron kent echter enkele voor- en nadelen. Deze specifieke enquête is interessant om te vergelijken met de gezinsenquête, mede omdat deze –zoals de naam aangeeft– gespecialiseerd is in inkomens en de leefsituatie van haar respondenten. Een tweede voordeel is dat men peilt naar beschikbare inkomens en inkomenscomponenten, maar ook naar enkele niet-monetaire zaken zoals het kunnen veroorloven van een auto, een jaarlijkse vakantie buitenshuis, en dergelijke. Het gaat om meer gedetailleerde inkomens en men kan snel beroep doen op de EU-SILC voor recente gegevens. Om een vergelijking met de gezinsenquête 2016 mogelijk te maken, maken we gebruik van de EU-SILC-2017 (referentieperiode: 2016). Desalniettemin kent deze bron ook enkele beperkingen. Specifiek in dit geval maken we een selectie van de respondenten van de EU-SILC om een vergelijking met de gezinsenquête te kunnen opstellen. We selecteren respondenten met minstens één kind jonger dan 25 jaar in Vlaanderen, wat ons een steekproef van 1.942 personen oplevert. Eens we deze opsplitsen naar allerlei profielen, krijg je snel kleine absolute aantallen. Bovendien staat de EU-SILC ervoor gekend om een niet zo groot aantal kinderen in de steekproef te hebben (Kind en Gezin, 2017).

---

⁴ Zie methodologisch rapport.

Hoofdstuk 2

Kwetsbaarheid bij gezinnen met kinderen

1 Het begrip 'kwetsbaarheid'

In de literatuur vinden we een reeks van aanverwante termen die naast en door elkaar gebruikt worden, gaande van arme of kansarme gezinnen, gezinnen met een armoederisico, kwetsbare of maatschappelijk kwetsbare gezinnen, multi-problem gezinnen enzovoort. Opvallend is enerzijds de heterogeniteit van deze gezinnen die worden omschreven en anderzijds de onderlinge verwevenheid van verschillende betrokken levensdomeinen in de leefsituatie van deze gezinnen. Het gaat dus om een multidimensionaal fenomeen dat niet zomaar gelijk kan worden gesteld aan inkomensarmoede (Duncan & Brooks-Gunn, 1997; Ghesquière, 1993; Vranken, Geldof, & Van Menxel, 1997).

Gezinnen in armoede werden over de jaren heen verschillend afgebakend en benaderd. Op Europees niveau wordt een definitie van 'armoederisico' gebruikt om armoede binnen en tussen landen te kunnen bestuderen. Dit risico wordt gedefinieerd als de bevolking met een inkomen lager dan 60% van het mediaan equivalente gezinsinkomen (Eurostat, n.d.)⁵. De inkomensgegevens komen van de European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) enquête. In deze grootschalige bevraging die wordt georganiseerd in elke lidstaat van de Europese Unie (+ IJsland, Noorwegen, en Zwitserland) peilt men naar inkomens en levensomstandigheden van de respondenten. Op Europees niveau wordt ook nog de AROPE-indicator ('At risk of poverty or social exclusion') gebruikt. Volgens deze indicator hebben mensen een risico op armoede of op sociale uitsluiting wanneer ze te maken krijgen met één van de volgende risico's: (1) monetaire armoede, (2) ernstige materiële deprivatie en/of (3) zeer lage werkintensiteit. Deze afbakening zet, met andere woorden, een stap verder dan het eenzijdig bestuderen van monetaire armoede. Belangrijk is dat in deze definitie geen sprake is van een perfecte meting van armoede; het gaat om het risico op armoede of op sociale uitsluiting dat in beeld wordt gebracht. Wie met weinig moet rondkomen, loopt een risico om in de armoede te verzeilen. Deze indicatoren staan centraal in de batterij aan Europese indicatoren om de inkomens- en levensstandaard van Europese burgers te monitoren, en worden ook in België en Vlaanderen gehanteerd om de evolutie in armoede in kaart te brengen. Deze indicator kan opgesplitst worden naar verschillende subpopulaties, zoals eenoudergezinnen, huurders, laagopgeleiden of mensen met een migratie-achtergrond, en kan berekend worden voor verschillende leeftijdsgroepen (e.g. kinderarmoede of armoede bij gepensioneerden).

Met de term 'kansarmoede' wordt de definitie van kwetsbaarheid nog verder verruimd door meerdere levensdomeinen in rekening te brengen (Eurostat, 2018). Kansarmoede betekent letterlijk het 'arm zijn in kansen' of een gebrekkige toegang hebben tot kansen en mogelijkheden (Lemmens & Groenez, 2015b). Kansarmoede wordt door Kind en Gezin (K&G) gedefinieerd als "een toestand waarbij mensen beknot worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaardeerde

---

⁵ Het mediane gezinsinkomen is het middelste inkomen van de Belgische inkomensverdeling. Om de inkomens vergelijkbaar te maken tussen gezinnen van verschillende grootte en behoeftes wordt het equivalent gemaakt. Hiervoor gebruikt men de zogenaamde gemodificeerde-OESO schaal. Het gezinshoofd krijgt de waarde 1, andere leden ouder dan 14 jaar krijgen de waarde 0,5 en kinderen onder 15 jaar een waarde van 0,3. Het gezinsinkomen wordt gedeeld door dit gewicht. Op die manier houdt men rekening met behoeftesverschillen qua leeftijd en de schaalvoordelen van het gezinstype (Eurostat, n.d.; Schockaert, Morissens, Cincinnato, & Nicaise, 2012).

goederen, zoals onderwijs, arbeid, huisvesting” (Kind en Gezin, 2018, p. 89). Men stelt daarbij expliciet dat het niet om een eenmalig feit gaat, maar eerder om een duurzame toestand die zich voordoet op vlak van materiële én immateriële domeinen. Wat Kind en Gezin concreet doet, is de situatie van een gezin bekijken voor zes verschillende levensdomeinen: (1) het inkomen van het gezin, (2) de arbeidsituatie van de ouders, (3) de opleiding van ouders, (4) de kwaliteit van de huisvesting, (5) het stimulatie-niveau van de kinderen en (6) de gezondheid. Wanneer men onvoldoende scoort op drie of meer van de zes criteria, spreekt men over een kansarm gezin (Kind en Gezin, 2018). Deze gegevens zijn alleen beschikbaar op Vlaams niveau, maar wel op een geografisch meer gedetailleerd niveau, namelijk op gemeentelijk niveau. De focus van de index ligt op gezinnen met een pasgeboren kind, en is als dusdanig niet vergelijkbaar met de armoederisicomaatstaf op basis van de EU-SILC. Daarnaast is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de registratie een momentopname is en dat er geen opvolgmetingen plaatsvinden. Concreet betekent dit dat de kansarmoede-indicator van Kind en Gezin niet responsief is voor beleidsveranderingen. Kind en Gezin beargumenteert dat de index voornamelijk een signaalindicator is, die signaleert wanneer kinderen opgroeien in een minder kansrijke omgeving (Kind en Gezin, 2018). Uit het MISSION project bleek echter een zeer sterke overlap tussen inkomensarmoede zoals gemeten op basis van EU-SILC en de kansarmoede zoals gemeten door Kind en Gezin, althans voor de stad Kortrijk (Van Lancker et al., 2020).

Armoede, armoederisico of kansarmoede zijn over het algemeen duurzame levensomstandigheden; maar dat betekent niet dat verandering niet mogelijk is. Mensen kunnen hun inkomenspositie verbeteren, of zien hun levensstandaard achteruitgaan. Een mensenleven wordt gekenmerkt door een opeenvolging van gebeurtenissen, transities en schommelingen die het armoederisico kunnen versterken of verminderen. Afhankelijk van de levenssituatie waarin mensen zich bevinden kunnen ze meer of minder ‘kwetsbaar’ zijn. Sociologen zijn het erover eens dat kwetsbaarheden vandaag de dag complexer en heterogener zijn dan vroeger. Iemands levensloop volgt niet langer een ‘voorgescreven pad’, maar is meer complex en heterogeen, aan meer transities onderhevig, minder voorspelbaar en dus steeds onzekerder (Corijn & Van Peer, 2013; Oris, Roberts, Joye, & Stähli, 2018). Tegelijkertijd toont het empirisch onderzoek dat kwetsbaarheden in toenemende mate geconcentreerd zijn bij de laagste sociale klassen (Pintelon, Cantillon, Van den Bosch, & Whelan, 2013). Sociale klasse, gemeten door arbeidsmarktpositie of laag opleidingsniveau, blijkt een zeer goede voorspeller van het voorkomen van een aantal sociale risico’s, zoals werkloosheid of ziekte.

Hoewel er een waaier aan vormen en intensiteit van kwetsbaarheid bestaat, denk maar aan kwetsbaarheid op de woonmarkt, de arbeidsmarkt, of kwetsbaarheid naar mentale of fysieke gezondheid, is er dus wel een sterke overlap van kwetsbaarheden op deze verschillende levensdomeinen. Bovendien werken ze zelfversterkend: kwetsbaarheid op het vlak van gezondheid kan werkloosheid teweegbrengen, en bijgevolg ook een laag inkomen.

Het is bijgevolg van belang om de materiële positie van mensen en huishoudens in beeld te brengen, waarbij levensdomeinen zoals inkomens, opleidingsniveau, huisvesting, gezondheid en tewerkstelling cruciaal zijn, en daarbij ook voldoende oog te blijven hebben voor het *risico* op armoede, en dus op *potentiële kwetsbaarheid*. Meer dan twintig jaar geleden schreven Glewwe and Hall (1998) immers dat specifieke groepen in de samenleving door blootstelling aan exogene gebeurtenissen, denk aan een economische crisis, in armoede kunnen belanden. Ook Pritchett, Suryahadi, and Sumarto (2000) bestudeerden de idee van ‘kwetsbaarheid’ waarbij men anticipeert op het potentieel toekomstige risico om in armoede terecht te komen. Het gaat over een specifieke groep in de samenleving die momenteel niet gekwalificeerd wordt als ‘arm’, maar wel het risico loopt om op korte termijn onverwachte uitgaven

te maken door gezondheidszorgen, de job dreigen te verliezen, en dergelijke. Volgens deze definitie zijn het niet enkel de personen die onder de armoedegrens vallen, maar ook de personen net hier boven die we als kwetsbaar moeten benaderen.

In het armoedeonderzoek vindt er dan ook een verschuiving plaats van de focus op eenzijdige analyse van inkomens of inkomensarmoede en de kwetsbaarheid die daarmee gepaard gaat, naar de kans dat men wordt blootgesteld aan risico's. Het afbakenen van personen die een grote kans hebben om óf kwetsbaar te zijn óf kwetsbaar te worden, gebeurt eerder aan de hand van indicatoren van sociale en economische uitsluiting. Volgens Ricci (2016) loopt men een risico op kwetsbaarheid, wanneer men (1) blootgesteld wordt aan materiële deprivatie, (2) subjectieve economische stress ervaart en (3) onder een zekere inkomensgrens belandt. Volgens Celidoni (2013, p. 1494) is "vulnerability to poverty different from the standard analysis of poverty because it recalls a forward-looking perspective rather than an ex post assessment, allowing the design of protection policies that can prevent households and individuals from experiencing welfare loss". In deze benadering pleit men er dan ook voor om de traditionele armoede indicatoren uit te breiden naar kwetsbaarheid. Chaudhuri, Jalan, and Suryahadi (2002, p. 4) definiëren kwetsbaarheid in het kader van armoedebestrijding eveneens als *'the ex-ante risk that a household will, if currently non-poor, fall below the poverty line, or if currently poor, will remain in poverty'*. Ook Gallardo (2017) vertrekt vanuit deze invalshoek, door een kwetsbaar individu concreet te omschrijven als iemand die ofwel het risico loopt om in armoede terecht te komen of erin te blijven. Kwetsbaar zijn staat hier dus gelijk aan arm of bijna- arm zijn. Nu of in de nabije toekomst.

Deze benadering vinden we eveneens terug in afbakeningen van Belgisch en/of Vlaams onderzoek. In haar visietekst over maatschappelijk kwetsbare gezinnen, definieert Kind en Gezin (2008) kwetsbaarheid als de gezinnen die met uitsluiting bedreigd zijn óf in uitsluiting leven. *"Het gaat om gezinnen die een gebrekkige toegang hebben tot maatschappelijk hooggewaardeerde goederen zoals werk, inkomen, huisvesting, school en gezondheidszorg. Dat zijn vijf van de zes domeinen waar wij het binnen Kind en Gezin over hebben wanneer we spreken over kansarmoede (Kind en Gezin, 2008, p. 7)"*. Bij personen met een vreemde herkomst wordt er extra rekening gehouden met de taal- en cultuurkloof, twee aspecten die het risico op uitsluiting doen toenemen. Deze definitie raakt bewust de brede afbakening aan die de term 'kwetsbaarheid' impliceert, namelijk dat het niet enkel gaat om gezinnen die op dit moment uitgesloten worden, maar ook om de gezinnen die 'bedreigd zijn' om in de (nabije) toekomst uitgesloten te worden, en dat op verschillende levensdomeinen. Deze afbakening omhelst verscheidene levensdomeinen die niet onafhankelijk van elkaar staan, maar sterk samenhangen. Niet enkel economische, maar ook sociale uitsluiting speelt hier een rol (kan men beroep doen op een sociaal netwerk? Krijgt men informele hulp van burens, familie, vrienden, ...?).

De indicatoren die deze brede afbakening van kwetsbaarheid invullen, vinden we ook terug bij de European Union- Statistics of Income and Living Conditions (de EU-SILC). Naast de inkomens bevroegt de EU-SILC eveneens de materiële omstandigheden waarin mensen leven, en een meer subjectieve inschatting van de kwetsbaarheid van een huishouden. Materiële deprivatie is een veelgebruikte armoede-indicator die ook op Europees niveau werd samengesteld om te bekijken of een gezin een minimale levensstandaard kan verwerven via het beschikbare inkomen. Zo stelde men een lijst op van negen basisitems op, waarbij men definieert dat iemand materieel gedepriveerd is indien men zich minstens vier van de negen items niet kan veroorloven. Het gaat om een (1) maaltijd met vlees, kip, vis of vegetarisch alternatief om de twee dagen, (2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis, (3) het kunnen betalen van de rekeningen voor de hypotheek, huur, nutsvoorzieningen of andere aankopen, (4) een wasmachine, (5) een kleuren-tv, (6) een telefoon of gsm, (7) een auto, (8) het huis degelijk kunnen

verwarmen en (9) onverwachte financiële uitgaven kunnen doen (Studiedienst van de Vlaamse Regering, 2017).

De EU-SILC omvat naast inkomensgegevens en materiële deprivatie ook vragen die peilen naar subjectieve bestaansonzekerheid, namelijk op basis van de inschatting van de respondenten zelf. Een typisch voorbeeld om dit na te gaan is bijvoorbeeld de vraag of men het (zeer) gemakkelijk tot (zeer) moeilijk heeft om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. Het gaat dus om het subjectieve gevoel niet rond te komen, geen objectieve maatstaf van een *minimum minimorum* dat nodig is om rond te komen. Deze subjectieve inschatting kan waardevol zijn om in te schatten wie volgens de inkomensmaatstaven zich niet onder de armoedegrens bevindt maar toch blijkt aan te geven zich kwetsbaar te voelen.

Ook in onderzoek van het Vlaams Armoedesteunpunt naar kansarme gezinnen in Vlaanderen vinden we geen heldere omschreven definiëring om de doelgroep af te bakenen. De onderzoeksgroep achtte het namelijk belangrijk om te reflecteren over de implicaties van het onderzoek voor de doelgroep, waardoor men het ongepast vond om externe criteria (zoals bijvoorbeeld de kansarmoede-criteria van Kind en Gezin) te gebruiken. Hierdoor werd de beoogde doelgroep expliciet vaag beschreven als “aanstaande kwetsbare ouders in Vlaanderen die over een basiskennis Nederlands beschikken”. Deze basiskennis integreerden de onderzoekers in de definiëring omdat de vragenlijst enkel beschikbaar was in het Nederlands. Het rekruteren van respondenten gebeurde via een samenwerking met lokale verenigingen waar de kwetsbare gezinnen deel van uit maken. Volgens het onderzoek is het de respondent zelf die zich in dat geval identificeert als ‘kwetsbaar’ waardoor het de individuen zelf zijn, en dus niet externe criteria, die de afbakening vorm geven (Lemmens & Groenez, 2016).

2 Kwetsbaarheid in nationale studies

In een eerste fase gingen we op zoek naar onderzoek dat vandaag of in het verleden gezinnen met een kind bestudeerde in Vlaanderen, Brussel of België. In deze verkenning wijst de wetenschappelijke literatuur op een diverse variëteit van onderzoek naar kwetsbaarheid, of het nu expliciet met deze term wordt benoemd of niet. Het gaat om onderzoek naar kwetsbaarheid op de arbeidsmarkt (Statbel, 2019a; Vandenbroucke & Corluy, 2015), op de woonmarkt (Heylen & Vanderstraeten, 2019), de kwetsbaarheid van alleenstaande ouders (Defever, Van Lancker, Hufkens, Mortelmans, & Cantillon, 2013; Geurts, 2006; Van Peer, 2016), de kwetsbaarheid naar herkomst (Stuyck et al., 2018), het sociale netwerk (Vermeiren, Noël, Raeymaeckers, & Dierckx, 2017), en dergelijke. In wat volgt bespreken we enkele studies die verscheidene van deze levensdomeinen omvatten en daarbij enerzijds kwetsbaarheid bij gezinnen met kinderen breed benaderen, en anderzijds nauw aanleunen bij het onderzoeksopzet van de gezinsenquête.

In 2004 organiseerde het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck het project “Zorgen voor kinderen in Vlaanderen”. Het betrof onder meer het opzetten van een enquête naar het hoe en waarom van zorg en opvang bij ongeveer 3.000 gezinnen met kinderen jonger dan 16 jaar. De vragen die ze stelden, komen gedeeltelijk overeen met deze van de gezinsenquête 2016. Het ging om een brede waaier aan vragen omtrent de arbeidsmarktsituatie, het arbeidscontract en de flexibiliteit van de job, de (in)formele opvang, de balans tussen werk en privé en dergelijke meer. Naast een aselechte steekproef van gezinnen in Vlaanderen trok men eveneens twee extra steekproeven: een steekproef bij gezinnen met een kind met een handicap en een steekproef bij kansarme gezinnen (zie het methodologisch rapport voor meer informatie). Op die manier wilde de studie nadrukkelijk de focus leggen op kwetsbare gezinnen. De laatste extra steekproef bij kansarme gezinnen werd getrokken uit de databank van Kind en Gezin. De steekproefpersoon kwam in aanmerking wanneer het gezin slecht scoorden op minstens drie van de zes eerdergenoemde criteria (zie p.14). De onderzoeksresultaten toonden aan dat kansarme gezinnen en eenoudergezinnen de meest kwetsbare groepen bleken die meer beleidsaandacht verdienen. Ook praten de onderzoekers over kwetsbaarheid bij kinderen: kinderen die opgroeien in kansarme gezinnen hebben een lager welbevinden. Ook scoren kinderen van laagopgeleide, alleenstaande, werkloze moeders beduidend zwakker op vlak van welbevinden in vergelijking met kinderen die opgroeien in een tweeoudergezin met een werkende, hoger opgeleide moeder (Ghysels & Debacker, 2007)⁶. *“Er is met andere woorden duidelijk nood aan een zorgbeleid dat oog heeft voor de moeilijke situatie waarin deze kwetsbare groepen zich bevinden en dat werkt aan oplossingen op maat waarin tewerkstelling en zorg voor kinderen niet los van elkaar, maar binnen de hele gezinscontext worden bekeken (Ghysels & Debacker, 2007, p. 145)”*. Algemeen kaartte deze studie aan dat het van belang is om aandacht te schenken aan kwetsbare groepen wanneer men onderzoek wil doen naar gezinnen met kinderen.

Een tweede interessante studie is de uitbreiding van het JOnG!- onderzoek⁷, wat het onderzoeksprogramma ‘Jeugd en Gezin’ uitmaakt van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Dit JOnG!-onderzoek is een longitudinale studie naar opvoeding, gezondheid, gedrag en ontwikkeling bij 0-, 6-, en 12- jarige kinderen en hun gezin. En deze unieke gegevens laten toe om de invloed van verscheidene factoren op de ontwikkeling van kinderen in Vlaanderen te bestuderen. Specifiek omdat er een gebrek

---

⁶ In het methodologische rapport komen we terug op dit specifieke onderzoek en de steekproeftrekking die de onderzoekers toepasten om de kwetsbare gezinnen te bereiken.

⁷ Meer informatie: <http://www.steunpuntwvg.be/jong>

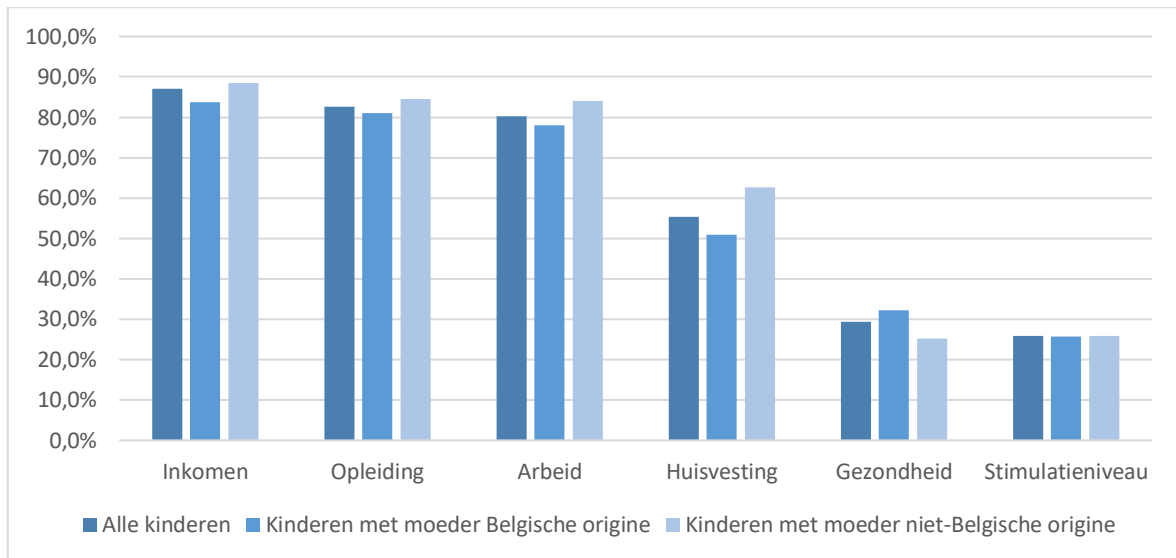
aan longitudinaal onderzoek is naar oorzaken en gevolgen van kansarmoede in Vlaanderen, streefde een extra onderzoek van het Vlaams Armoedesteunpunt (VLAS) ernaar om deze JOnG! –data uit te breiden met een steekproef van kansarme gezinnen. De focus van dit VLAS- onderzoek ligt bij armoede in de vroege levensjaren (i.e. 0- 3 jaar) en het belang van *Early Childhood Education and Care* (ECEC) waardoor enkel de cohorte van de 0- jarigen (lees: zwangere vrouwen) werd uitgebreid met een steekproef van kansarme gezinnen. Deze studie concludeerde dat de kansarme gezinnen in de JOnG!-steekproef disproportioneel laag vertegenwoordigd werden (Lemmens & Groenez, 2015b). *“Het doel van dit VLAS – onderzoek is bijgevolg om de 0- jarige JOnG! –cohorten aan te vullen met een bijkomende sample zodat longitudinaal onderzoek naar de effecten van armoede op de vroege ontwikkeling ook in Vlaanderen mogelijk wordt* (Lemmens & Groenez, 2015a, p. 4)”. De resultaten toonden aan dat voornamelijk kinderen op basis van hun gezinskenmerken, hun socio-economisch profiel en sociale omgeving sterk afwijken van de JOnG!- cohorte en de Vlaamse gemiddelden. De kinderen die het meest kwetsbaar waren, hadden ouders met een beperkt inkomen, een laag opleidingsniveau, een precare arbeidsmarktsituatie, en groeiden op in een groot gezin van 3 of meer kinderen. De onderzoekers benadrukten de aanwezigheid van een sociale kwetsbaarheid: een aanzienlijk deel van deze kwetsbare kinderen groeien namelijk op bij ouders met een gebrekkige toegang tot een sociaal netwerk (Juchtmans & Groenez, 2016; Kuppens et al., 2016). Deze studie kende echter enkele beperkingen. Het gaat om een kleine steekproef met niet-toevallige uitval waardoor de resultaten met enige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Hoewel deze niet te veralgemenen zijn naar alle gezinnen in armoede, zijn de bevindingen interessant als indicatie voor toekomstig onderzoek (Kuppens, Lemmens, Juchtmans, & Groenez, 2016). Deze studie maakt duidelijk dat kansarme gezinnen vaak moeilijk te bereiken zijn maar desalniettemin een correcte vertegenwoordiging behoeven.

Ten derde vinden we een recent onderzoek gefinancierd door de Belgian Science Policy Office (Belspo), MEQIN, waarin een survey werd ontwikkeld met als doel empirisch onderzoek te voeren naar verscheidene dimensies van het welzijn van Belgische gezinnen, gaande van gezondheid, tijdsbesteding, tewerkstelling, consumptie, huisvesting en inkomen (UCL, 2017). De studie gaat echter nog een stap verder, door te peilen naar tevredenheid en het al dan niet gelukkig zijn van de respondent. De onderzoekers melden expliciet verder te willen gaan dan de EU-SILC, het huishoudbudgetonderzoek (Statbel), de woonsurvey voor Vlaanderen (Steunpunt Wonen) en het tijdsbestedingsonderzoek (TOR-VUB en Statbel). Hoewel ze niet op elk domein even diep gaan als voorgenoemde bevestigingen, raken ze voor de eerste keer in België zoveel verschillende domeinen. Uit de resultaten blijkt dat een eenzijdige financiële invalshoek bij het bestuderen van Belgische huishoudens onvoldoende is om het welzijn van te capteren. De studie haalt aan dat er verscheidene ongelijkheden vervat zitten in andere niet-monetaire dimensies zoals tewerkstelling, huisvesting, gezondheid en het leefmilieu. Met andere woorden, het beschikken over een hoog inkomen is onvoldoende om een ‘goed leven’ te garanderen, denk maar aan het daarnaast hebben van een slechte gezondheid. De onderzoekers raden aan om de inkomens te bestuderen naast andere levensdomeinen om een volledig beeld te verschaffen over het welzijn van Belgische gezinnen.

Tot slot is Kind en Gezin één van de meest cruciale bronnen wanneer we het hebben over onderzoek naar maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Zoals eerder vermeld identificeert Kind en Gezin, op basis van haar kansarmoede-index, kansarme gezinnen in haar Mirage-databank. Hierin maakt men jaarlijks een overzicht van de criteria waaraan men niet voldeed om te worden geregistreerd als ‘kansarm’. De resultaten tonen duidelijk aan dat het bij de meerderheid van desbetreffende gezinnen te maken heeft

met de criteria in deze volgorde: inkomen, opleiding, arbeid, huisvesting, gezondheid en stimulatieniveau (zie Figuur 2) (Kind en Gezin, 2017).

Figuur 2 Kansarme kinderen volgens Kansarmoede-index 2017 naar criteria per origine van de moeder (Kind en Gezin, 2017, p. 101).

Figuur 2 toont aan dat kansarme gezinnen voornamelijk negatief scoren op de dimensies inkomen, opleidingsniveau, en arbeidsmarktpositie. Daarnaast scoort 55,4% van de kansarme gezinnen negatief op vlak van huisvesting. Extra interessant is het verschil in arbeid en het verschil in huisvesting voor de kinderen met een moeder met een Belgische versus niet- Belgische origine (Kind en Gezin, 2017). Dit illustreert het belang van het bestuderen van deze levensdomeinen voor personen (en voornamelijk moeders) met een niet-Belgische migratieachtergrond.

Deze eerste verkenning in onderzoek naar kwetsbare gezinnen maakt duidelijk welke levensdomeinen we kunnen bestuderen in het identificeren van kwetsbaarheid in de doelpopulatie. Desalniettemin verduidelijkt deze literatuur dat deze levensdomeinen niet onafhankelijk van elkaar bestaan waardoor we de samenhang in rekening moeten brengen. Zo hangt bijvoorbeeld het gezinstype sterk samen met het inkomen: werkende alleenstaande ouders kunnen slechts beroep doen op één inkomen. Of men een inkomen heeft, hangt op zijn beurt sterk samen met de positie op de arbeidsmarkt enerzijds, en het scholingsniveau anderzijds. Hoewel er verscheidene indicatoren circuleren die de kwetsbare positie mee kunnen bepalen, zijn er duidelijk enkele steeds terugkerende variabelen die aan de basis liggen van deze kwetsbaarheid.

In wat volgt, bekijken we desbetreffende levensdomeinen, hoe deze voorkomen in de gezinsenquête en hoe we deze kaderen in vergelijking met een alternatieve databron.

Samenvattend

In de literatuur worden verschillende aanverwante termen, zoals armen, kansarmen, kwetsbare gezinnen en maatschappelijk kwetsbare gezinnen naast elkaar gebruikt. In dit rapport geven we echter de voorkeur om specifiek te spreken over kwetsbare gezinnen. Een algemene consensus in de literatuur is namelijk dat het bestuderen van 'kwetsbaarheid' nog een stap verder zet dan het louter en alleen bekijken van financiële armoede. Het gaat om sociale en economische uitsluiting, om het arm zijn in (de toegang tot) kansen en mogelijkheden op verschillende levensdomeinen. Bovendien erkent onderzoek dat het niet enkel gaat om een momentopname: alle gezinnen kunnen door exogene gebeurtenissen het risico lopen om in een kwetsbare positie terecht te komen. Beleids- en onderzoeksmatig is het dus niet enkel cruciaal om de meest kwetsbare gezinnen te bestuderen, maar ook de gezinnen die met kwetsbaarheid bedreigd worden.

Daaropvolgend bewijst deze literatuurstudie dat er verscheidene levensdomeinen kunnen gekoppeld worden aan de kwetsbaarheid van een gezin. Gebaseerd op de definitie van Kind en Gezin kunnen we kwetsbaarheid omschrijven als de gezinnen die of in uitsluiting leven, of met uitsluiting bedreigd zijn. Het gaat dan om een laag inkomen, een zwakke arbeidsmarktpositie, een lage scholingsgraad, slechte huisvesting, of een slechte gezondheid. Dit zijn ook elementen die in de wetenschappelijke literatuur duidelijk samenhangen, en elkaar kunnen versterken, en het zijn deze elementen die we verder opnemen in onze analyse (zie Hoofdstuk 3).

In het tweede deel van deze literatuurstudie beschrijven we enkele studies die in zeker opzicht de kwetsbaarheid bij gezinnen in Vlaanderen en/of België benaderen. Enkele terugkerende bevolkingsgroepen die hier worden gedefinieerd als kwetsbaar, zijn kansarme gezinnen, eenoudergezinnen, kinderen van laagopgeleide, alleenstaande en werkloze moeders, het hebben van een precaire arbeidsmarktpositie en leven in een groot gezin (3 of meer kinderen). De meest voorkomende criteria die kwetsbare gezinnen omschrijven in de databank van Kind en Gezin, zijn 1) het inkomen, 2) de opleiding, 3) de arbeidsmarktpositie, 4) huisvesting en 5) gezondheid. Deze levensdomeinen bestaan echter niet onafhankelijk van elkaar. Het zijn ook deze criteria en hun samenhang die we verder onder de loep nemen in Hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 3

Een vergelijking tussen de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC

In lijn met de brede kijk op de afbakening van 'kwetsbaarheid' die besproken werd in de literatuurstudie van Hoofdstuk 2.1, en volgend op enkele studies naar kwetsbare gezinnen zoals we zagen in Hoofdstuk 2.2, gaan we in dit hoofdstuk verder in op de aspecten van kwetsbaarheid die we detecteren in de basissteekproef van de gezinsenquête 2016. Om de analyses en bijhorende interpretaties van deze basissteekproef van de gezinsenquête 2016 te kaderen, bekijken we onze resultaten ten opzichte van eenzelfde selectie van gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar in Vlaanderen binnen de EU-SILC-2017. We beperken ons echter tot de aspecten die we kunnen vergelijken en vinden in beide enquêtes (zie tabel 1).

Tabel 1 Overzicht beschikbare variabelen met betrekking tot aspecten van kwetsbaarheid in de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017

Aspecten van kwetsbaarheid	Gezinsenquête 2016 (basissteekproef)	EU-SILC-2017
INKOMENS EN MATERIËLE DEPRIVATIE		
Inkomensbronnen	✓	✓
Kunnen rondkomen	✓	✓
Kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie	✓	✓
Kunnen betalen van onverwachte uitgaven	✓	✓
TEWERKSTELLING		
Betaald werk	✓	✓
OPLEIDINGSNIVEAU		
Hoogst behaalde diploma	✓	✓
HUISVESTING		
Huiseigenaar of (sociaal of privaat) huren	✓	✓
GEZONDHEID		
Subjectieve gezondheid	✓	✓

In Tabel 1 geven we een overzicht van de variabelen die zowel terug te vinden zijn in de gezinsenquête 2016 als in de EU-SILC-2017. In dit hoofdstuk bekijken we de basisrespondenten van de gezinsenquête in vergelijking met een selectie aan gezinnen in de EU-SILC per levensdomein. In wat volgt zullen we niet enkel elk apart levensdomein onder de loep nemen in verhouding tot de andere levensdomeinen, maar bekijken we eveneens het levensdomein naar twee achtergrondkenmerken, namelijk herkomst en gezinstype. Deze twee kenmerken zijn van groot belang om op te nemen in onze descriptieve analyse

om de samenhang van de kwetsbaarheid in de voorgenoemde levensdomeinen nog beter te kunnen interpreteren.

Ten eerste nemen we **herkomst** op omdat onderzoek sinds geruime tijd aantoont dat de migratieachtergrond een belangrijke rol speelt in verschillende levensdomeinen. Personen met een niet-Belgische herkomst nemen vaker een zwakkere socio-economische positie in, in vergelijking met personen met een Belgische herkomst. Bovendien ondervinden personen met een niet-Belgische migratieachtergrond hindernissen in allerlei levensdomeinen, zoals een socio-economische kloof op vlak van tewerkstellingskansen en inkomens (Corluy & Verbist, 2010), opleidingsniveau (Noppe et al., 2018), de woonmarkt (Pannecoucke & De Decker, 2015) en gezondheid (Van Roy, De Maesschalck, Vyncke, Piccardi, & Willems, 2018).

Ten tweede maken we de beslissing om **gezinstype** als achtergrondkenmerk te bestuderen, omdat we hier eveneens een sterke kloof terugvinden tussen de (ongehuwde of gehuwde) koppels en de alleenstaande ouders. Onderzoek toont aan dat alleenstaande ouders, alleenstaande moeders in het bijzonder, een kwetsbare groep vormen. Eenoudergezinnen ondervinden vaker moeilijkheden om het gezinsleven en hun tewerkstelling op elkaar af te stemmen waardoor de werkzaamheid bij deze ouders zeer laag ligt. Maar daarnaast ondervinden ze ook moeilijkheden om rond te komen met één inkomen in een samenleving waar het tweeverdienersmodel de norm is (Frans, Van Mechelen, & Van Lancker, 2014). Eenoudergezinnen hebben vaker een precare arbeidsmarktpositie (Cantillon, Verbist, & De Maesschalck, 2003; Geurts, 2006; Kruythoof & Mortelmans, 2011), een zwakke inkomenspositie en daaraan gekoppeld een hoger armoederisico (Defever et al., 2013), maar ondervinden ook moeilijkheden op vlak van betaalbaar en kwalitatief wonen (Frans et al., 2014; Heylen & Vanderstraeten, 2019).

1 Inkomens en materiële deprivatie

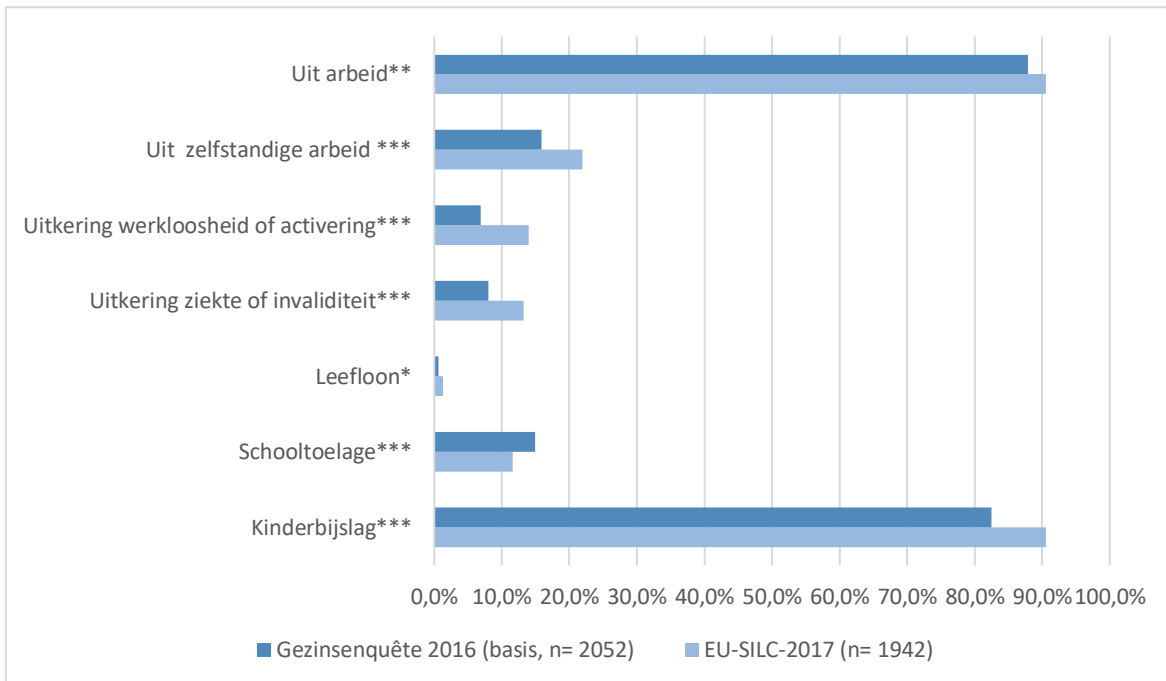
Het inkomen wordt in de sociaalwetenschappelijke literatuur veelvuldig besproken als één van de meest determinerende factoren om te bepalen of een gezin kwetsbaar is of niet. Beschikken over een voldoende hoog netto beschikbare gezinsinkomen zorgt ervoor dat gezinnen een bepaalde minimale, noodzakelijke levensstandaard kunnen handhaven. Maar het inkomensaspect van kwetsbaarheid is meer dan enkel het bedrag dat op de eigen rekening komt te staan. Het gaat niet enkel om, bijvoorbeeld, het besteedbare maandelijkse inkomen, maar ook om de subjectieve inschatting van het kunnen rondkomen met het beschikbare budget. Er bestaat een cruciaal verschil tussen beiden: hoewel elk huishouden zich op een gegeven moment economisch onzeker kan voelen (subjectieve indicator), is er maar een bepaald percentage van de populatie dat werkelijk te weinig verdient en hierdoor het risico loopt om in armoede te belanden. Laderchi, Saith, and Stewart (2003) pleiten desalniettemin voor een combinatie van de subjectieve en objectieve criteria om dit armoederisico in zijn totaliteit te kunnen bestuderen. In deze sectie maken we een onderscheid tussen beiden, door te kijken naar de inkomensbronnen en materiële deprivatie in de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 vergeleken met de EU-SILC-2017.

1.1 Inkomens

Volgens de EU-SILC-gegevens leefde in 2016 15,9% van de Belgische bevolking in een gezin met een huishoudinkomen onder de armoedegrens. Er zijn echter regionale verschillen: het armoederisico voor Vlaanderen bedroeg in 2016 10%. Een inkomen onder de armoedegrens betekent dat een huishoudinkomen op jaarbasis lager dan 60% van het mediaan equivalent inkomen, wat uitkomt op een jaarlijks netto gezinsinkomen van €13.670 (voor een alleenstaande) en een jaarlijks netto beschikbaar gezinsinkomen van €28.708 (voor twee volwassenen met twee kinderen die jonger zijn dan 14 jaar). We bekeken de inkomensverdeling van de gezinnen van de gerealiseerde basissteekproef eveneens in het methodologisch rapport. Daarbij stonden we stil bij de vraag of deze gerealiseerde basissteekproef representatief was naar enkele variabelen, o.a. voor inkomens, door de geselecteerde basissteekproef hier naast te leggen. We concludeerden dat zowel de lage-, midden- als hoge inkomensgezinnen voldoende vertegenwoordigd zijn bij de basisrespondenten. Let wel, deze conclusie van het methodologisch rapport is gebaseerd op een analyse van *administratieve* gegevens, terwijl we hier stilstaan bij de *enquête*gegevens. Het is niet om de gerealiseerde steekproef een representatief staal van gezinnen van alle inkomensgroepen omvat, dat deze ook effectief de vragenlijst volledig/correct invulden en dat ze bijgevolg goed gecapteerd zijn in de analyses. We gaan hier dus een stapje verder in de analyse van het methodologisch rapport door ook de enquêtegegevens verder onder de loep te nemen wat betreft de financiële kwetsbaarheid. Dit doen we via een vergelijking met de EU-SILC. De EU-SILC is specifiek ontworpen om gedetailleerde gegevens over bruto en netto inkomenscomponenten op individueel en huishoudelijk niveau te verzamelen, en dit op jaarbasis. Deze enquête is echter niet zuiver vergelijkbaar met de gezinsenquête 2016 aangezien deze laatste enkel de netto bedragen per maand voor alle gezinsleden opvraagt van haar respondenten. De gezinsenquête 2016 vraagt met andere woorden aan de respondent om zelf het gezinsinkomen gedetailleerd in te vullen, vertrekkend vanuit de assumptie dat alle respondenten kennis hebben van de inkomenscomponenten van alle gezinsleden.

In wat volgt bekijken we niet de exacte bedragen van de gezinnen, maar wel op welke inkomensbronnen de gezinnen beroep kunnen doen (Figuur 3). Het gaat om het inkomen uit arbeid, het inkomen uit

zelfstandige arbeid, het inkomen uit een uitkering voor werkloosheid of activering, een uitkering voor ziekte of invaliditeit, leefloon, schooltoelagen en kinderbijslag.

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Let wel, deze inkomensbronnen tellen niet op tot 100%: respondenten kunnen namelijk meerdere inkomensbronnen combineren. Voor schooltoelagen in basissteekproef gezinsenquête 2016: $n = 2104$.

Figuur 3 Inkomensbronnen op gezinsniveau (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

Figuur 3 geeft een overzicht van de inkomensbronnen van de respondenten van de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017.

Vooreerst is werk en de inkomsten die men haalt uit deze arbeid of zelfstandige arbeid de beste manier om uit armoede te geraken. De grote meerderheid van de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 alsook de respondenten van de EU-SILC-2017 putten hun **inkomsten uit (zelfstandige) arbeid**. Van alle basisrespondenten van de gezinsenquête geeft 87,9% aan een inkomen te hebben uit arbeid en 15,9% een inkomen uit zelfstandige arbeid. Dit aandeel wijkt betekenisvol af van deze van de respondenten in de EU-SILC, waarin een hoger aandeel personen een inkomen halen uit arbeid (90,5%) of zelfstandige arbeid (21,9%).

Een andere bron van inkomsten is via de **uitkeringsstelsels** zoals de werkloosheid of activering en ziekte of invaliditeit. Het aandeel personen die een inkomen uit een uitkering ontvangt ligt in de EU-SILC eveneens hoger dan in de gezinsenquête. 14,0% halen een inkomen uit een uitkering voor werkloosheid of activering, 13,2% krijgen een inkomen uit een uitkering voor een ziekte of invaliditeit (in de gezinsenquête gaat het respectievelijk om 6,9%, en 8,0%).

Een andere manier in Vlaanderen om een minimale inkomensbescherming te bekomen is via het **leefloon**. Het aandeel leefloongerechtigden ligt hoger bij de EU-SILC: 1,3% van deze gezinnen doen beroep op een leefloon, in de basissteekproef van de gezinsenquête zijn dat er 0,6%. De personen die teruggallen op deze sociale bijstandsuitkering zijn per definitie als kwetsbaar te definiëren. Niet

onbelangrijk hierbij is ook de vaststelling die we maken in het methodologisch rapport⁸. In dit rapport omschrijven we namelijk dat de gerealiseerde basissteekproef een adequate weerspiegeling biedt van de geselecteerde basissteekproef op bijna alle onderzochte variabelen. De groep die echter niet voldoende vertegenwoordigd is in deze gerealiseerde basissteekproef, is deze van de leefloongerechtigden. Kortom, zowel een vergelijking met administratieve gegevens van de gehele geselecteerde steekproef en een vergelijking met de EU-SILC maken duidelijk dat deze financiële kwetsbare groep onvoldoende aanwezig is en bijgevolg onvoldoende vertegenwoordigd werd.

Ook **schooltoelagen** zijn voor veel gezinnen met kinderen een belangrijke inkomstensbron, voornamelijk om de schoolkosten van kinderen te helpen dragen. In Vlaanderen gaat het om schooltoelagen voor het basis- en secundair onderwijs en studietoelagen voor het hoger onderwijs. Deze maatregelen zorgen ervoor dat de kosten gekoppeld aan kinderen beperkt worden, zeker voor gezinnen in financieel moeilijke situaties. Het aandeel gezinnen die daarentegen een schooltoelage ontvangen is hoger in de gezinsenquête (14,9%) in vergelijking met de EU-SILC (11,6%).

Tot slot bestuderen we de **kinderbijslagen** in beide enquêtes omdat onderzoek aantoont dat deze inkomensbron een bijzonder effectief beleidsinstrument is om armoede te bestrijden. Voor Vlaamse gezinnen met kinderen maakt het gemiddeld 8% uit van het beschikbare gezinsinkomen, voor gezinnen die leven in armoede is dat zelfs 17%. Een enquête van FAMIFED stelt daarnaast vast dat dit kindergeld over het algemeen onmiddellijk wordt uitgegeven, voornamelijk aan huishoudelijke zaken zoals het betalen van rekeningen, voeding, kledij, en dergelijke (FAMIFED, 2016; Vinck, Verbist, & Van Lancker, 2015). Opmerkenswaardig is het significante verschil van het aandeel personen die een kinderbijslag ontvangen. De cijfers zoals hier weergegeven zijn namelijk gebaseerd op een selectie van gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar, waardoor de *take-up* van kinderbijslag hoger zou kunnen ingeschat worden dan de 82,5% die we zien in de gezinsenquête. Zoals eerder aangegeven in het methodologisch rapport van Audenaert and Stuyck (2018) kan dit deels verklaard worden doordat kinderen tussen 18 en 25 jaar mogelijk geen recht meer hebben op kinderbijslag. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat een deel van deze kinderen geen recht heeft op kinderbijslag omdat ze niet voldoen aan bepaalde voorwaarden enerzijds, of men voldoet wel aan voorwaarden maar neemt het recht niet op (*non-take-up*)(FAMIFED, 2017).

---

⁸ Zie methodologisch rapport p.75

Tabel 2 Inkomen uit (zelfstandige) arbeid naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Geen inkomen uit (zelfst) arbeid	Inkomen uit (zelfst) arbeid	<i>n</i>	Geen inkomen uit (zelfst) arbeid	Inkomen uit (zelfst) arbeid	<i>n</i>
Totaal***	9,1%	90,9%	2052	4,0%	96,0%	1.942
Herkomst						
BE***	6,2%	93,8%	1576	2,1%	97,9%	1602
EU	11,8%	88,2%	196	5,5%	94,5%	110
Niet-EU	25,4%	74,6%	253	16,7%	83,3%	220
Gezinstype						
Gehuwd koppel**	5,3%	94,7%	1271	3,0%	97,0%	1232
Ongehuwd koppel	3,4%	96,6%	434	2,3%	97,7%	555
Alleenstaand	20,9%	73,1%	347	20,2%	79,8%	143

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

In Tabel 2 en 3 bekijken we de profielen van de gezinnen naar inkomen iets nauwgezetter. Wanneer de prevalentie van, bijvoorbeeld, de gezinnen zonder inkomen uit (zelfstandige) arbeid in de basissteekproef van de gezinsenquête overeenkomt met deze van de EU-SILC, betekent dit niet noodzakelijk dat men *binnen* deze inkomensgroep dezelfde personen heeft kunnen bereiken. Stel dat alle gezinnen met een inkomen uit (zelfstandige) arbeid van de EU-SILC een Belgische herkomst hebben, kan dit betekenisvol afwijken van diezelfde groep in de gezinsenquête. Dat is hetgeen dat we hier verder gaan bestuderen.

Een eerste vaststelling is de herkomstkloof als het gaat over het putten van een inkomen uit (zelfstandige) arbeid: één op vier (25,3%) van de basisrespondenten in de gezinsenquête met een niet-EU-migratieachtergrond kan geen beroep doen op een inkomen uit (zelfstandige) arbeid, in de EU-SILC-2017 zijn dat er 16,7%. Onderzoek van Corluy and Verbist (2010) wees reeds uit dat de sociaaleconomische kloof tussen personen met een Belgische en niet-Belgische herkomst zich sterk uit in een verschil in inkomensniveau. Voornamelijk personen met een niet-EU-achtergrond zijn oververtegenwoordigd bij de groep armen in België, zelfs beduidend meer dan in andere Europese landen. Toch is er een substantieel verschil in de aandelen van de respondenten met een migratieachtergrond naar de inkomens tussen de gezinsenquête en de EU-SILC-enquête. Een tweede vaststelling bevestigt de eerder beschreven literatuurstudie, namelijk dat alleenstaande ouders een kwetsbare groep zijn op financieel vlak: in beide enquêtes beschikken één op vijf van de eenoudergezinnen niet over een inkomen uit (zelfstandige) arbeid.

Ten derde constateren we in Tabel 2, zoals we eerder aantoonde in Figuur 2, dat het aandeel personen met een inkomen uit (zelfstandige) arbeid in de gezinsenquête significant lager ligt dan in de EU-SILC. Met andere woorden, de gezinsenquête beschikt over een hoger aandeel personen met een financieel kwetsbaar profiel wanneer we kijken naar de inkomens uit arbeid, in vergelijking met de EU-SILC.

Tabel 3 Inkomen uit (zelfstandige) arbeid naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Geen inkomen uit (zelfst.) arbeid	Inkomen uit (zelfst.) arbeid	<i>n</i>	Geen inkomen uit (zelfst.) arbeid	Inkomen uit (zelfst.) arbeid	<i>n</i>
Diploma						
Laag	18,0%	82,0%	229	12,8%	87,2%	211
Midden**	9,5%	90,5%	602	4,8%	95,2%	648
Hoog***	4,2%	95,8%	1151	1,1%	98,9%	986
Huisvesting						
Eigenaar***	5,2%	94,8%	1766	1,7%	98,3%	1597
Huurder**	24,0%	76,0%	245	14,9%	85,1%	337
Gezondheid						
(zeer) goed***	5,2%	94,8%	1578	2,2%	97,8%	1614
Redelijk*	14,3%	85,7%	378	7,4%	92,6%	230
(zeer) slecht	24,5%	75,5%	71	27,5%	72,5%	91

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel 3 bekijkt verder in welke mate de kenmerken van de inkomensgezinnen verschillen met deze zonder een inkomen uit (zelfstandige) arbeid, aan de hand van het opleidingsniveau, de huisvestingsstatus en de algemene gezondheidstoestand.

We stellen daarbij vast dat de meest kwetsbare profielen, zijnde laagopgeleide huurders met een slechte tot zeer slechte gezondheid, een hoger aandeel personen hebben die leven in een huishouden dat niet kan terugvallen op een inkomen uit (zelfstandige) arbeid. In de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 zijn het 18% van de laagopgeleiden, 24% van de huurders en 24,5% van de personen met een (zeer) slechte gezondheid die geen inkomen uit (zelfstandige) arbeid putten. In de EU-SILC-2017 is dat respectievelijk 12,8%, 14,9% en 27,5%.

Het inkomen kwam in de literatuurstudie van Hoofdstuk 2 keer op keer terug als één van de meest determinerende aspecten wanneer we de kwetsbaarheid van gezinnen nader bestuderen. Door de inkomensverdeling van de gezinsenquête 2016 naast deze van de EU-SILC-2017 te plaatsen, verkrijgen we een meer diepgaand inzicht over de profielen van deze gezinnen. Let wel, het gaat hier louter over

het beschikken over minstens één inkomen in het huishouden, maar er wordt niet gespecificeerd hoe hoog het bedrag is van deze inkomstenbron. Met andere woorden, het gaat hier om de meest kwetsbare personen die geen inkomen halen uit (zelfstandige) arbeid, maar dit betekent niet dat de groep personen met minstens één inkomen uit (zelfstandige) arbeid een homogene groep niet-kwetsbaren omvat. Denk maar aan alleenstaande ouders met een deeltijdse, slecht betaalde job.

Algemeen kunnen we concluderen dat in beide enquêtes de personen met een niet-EU-herkomst en alleenstaande ouders een kwetsbare groep zijn, en op vlak van deze kwetsbare groepen verschillen de enquêtes niet significant. Dit geldt eveneens voor het aandeel laagopgeleiden en personen met een (zeer) slechte gezondheid. Het aandeel huurders zonder een inkomen uit (zelfstandige) arbeid is daarentegen wel beduidend hoger in de gezinsenquête. In die laatste heeft één op vier (24,0%) geen inkomen uit (zelfstandige) arbeid, in de EU-SILC ligt dat aandeel lager, op 14,9%. Dit geeft een eerste indicatie om de profielen van de huurders nader te bestuderen, zie hiervoor 3.4.

We stellen ook vast dat de financieel kwetsbare profielen van de gezinsenquête er anders uitzien dan deze van de EU-SILC. De EU-SILC vertegenwoordigt een hoger aandeel van personen die leven in een huishouden met minstens één inkomen uit een uitkering voor werkloosheid of activering, uit een uitkering ziekte of invaliditeit of uit een leefloon. Naast deze financieel kwetsbare profielen zijn in de EU-SILC een significant hoger aandeel van personen met een inkomen uit (zelfstandige) arbeid vertegenwoordigd. Tegelijkertijd heeft een kleiner aandeel van de basisrespondenten in de gezinsenquête een inkomen uit (zelfstandige) arbeid. Gelinkt aan het methodologisch rapport reflecteerden we eerder over de groep leefloongerechtigden waarvan we wisten dat deze ondervertegenwoordigd zijn in de gerealiseerde basissteekproef. Een andere interessante bevinding van dit rapport wees ons op de item non respons van de inkomensvraag: het waren namelijk de lage inkomensgezinnen die significant vaker de inkomensvraag onbeantwoord lieten. Aanvullend hierop is het, bijvoorbeeld, ook opvallend hoe sterk de EU-SILC en de gezinsenquête verschillen wat betreft de kinderbijslag als inkomensbron. Hoewel dit gedeeltelijk verklaard kan worden door non-take-up of de leeftijdsafbakening, kan dit een indicatie zijn dat de inkomensvraag niet goed meet wat gemeten moet worden.

1.2 Materiële deprivatie

Financiële maatschappelijke kwetsbaarheid kan naast een objectieve maatstaf (zoals de inkomensbronnen) ook bekeken worden via een subjectieve inschatting van de persoon in kwestie (zie ook pp. 15-16). De gezinsenquête schonk aandacht aan deze subjectieve inschatting van de financiële draagkracht, door te vragen 1) of het gezin met het totale beschikbare inkomen van (zeer)gemakkelijk tot (zeer) moeilijk kan rondkomen, 2) of het gezin jaarlijks een vakantie kan veroorloven, 3) of het gezin een onverwachte uitgave van €1.000 kan betalen en 4) of het gezin problemen heeft met het betalen van facturen. Deze facturen worden daaropvolgend opgesplitst naar huishoudelijke uitgaven (huur van de woning, rekening van water, gas, elektriciteit, gezondheidsuitgaven, ...), terugbetalen van de hypotheek, kredieten (bijvoorbeeld terugbetaling andere leningen buiten deze van de woning), facturen van overheden (bijvoorbeeld boetes, belastingen, ...), of andere (bijvoorbeeld alimentatie).

In wat volgt bespreken we drie van deze items die we zowel in de gezinsenquête 2016 als in de EU-SILC-2017 vinden. Het gaat om het al dan niet kunnen rondkomen, het al dan niet kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie en het kunnen betalen van onverwachte uitgaven. Deze drie items bekijken we allereerst tegenover twee achtergrondvariabelen, namelijk de herkomst en het gezinstype.

Het kunnen rondkomen met het beschikbare inkomen

Tabel 4 Subjectieve armoede (1): Al dan niet kunnen rondkomen naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Niet kunnen rondkomen	Kunnen rondkomen	<i>n</i>	Niet kunnen rondkomen	Kunnen rondkomen	<i>n</i>
Totaal***	10,5%	89,5%	2099	14,3%	85,7%	1942
Herkomst						
BE	8,2%	91,8%	1596	8,2%	91,8%	1602
EU***	11,8%	88,2%	205	32,1%	67,9%	110
Niet-EU***	22,8%	77,2%	266	48,5%	51,5%	220
Gezinstype						
Gehuwd koppel***	6,8%	93,2%	1282	10,9%	89,1%	1232
Ongehuwd koppel***	7,8%	92,2%	406	17,3%	82,7%	555
Alleenstaand	25,4%	74,6%	367	31,8%	68,2%	143

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Allereerst starten we met de moeilijkheid die een gezin ondervindt om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. De cijfers van de EU-SILC en de gezinsenquête 2016 verschillen significant van elkaar met betrekking tot deze financiële draagkracht: terwijl 10,5% van de basisrespondenten van de gezinsenquête aangeeft niet te kunnen rondkomen, zijn dat er in de EU-SILC 14,3%. Met andere woorden, een groter aandeel van de selectie van respondenten uit de EU-SILC geeft aan het moeilijker te hebben om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen dan de basisrespondenten in de gezinsenquête. Opvallend is ook het significant verschil tussen de herkomstgroepen, en met name deze van de personen met een niet-Belgische herkomst. Bijna één op drie (32,1%) van de EU-SILC-respondenten met een EU-herkomst en bijna de helft (48,5%) van de niet-EU-respondenten geven aan niet te kunnen rondkomen. Deze aandelen liggen beduidend lager in de gezinsenquête, met respectievelijk 11,8% en 22,8%. Ook naar gezinstype wijken beide enquêtes van elkaar af: het aandeel gehuwden, ongehuwden en alleenstaanden in de EU-SILC die het gevoel hebben niet rond te kunnen komen is aanzienlijk hoger in vergelijking met diezelfde verdeling in de gezinsenquête. Met name 6,8% van de gehuwde en 7,8% van de ongehuwde koppels met kinderen kan de eindjes niet aan elkaar te kunnen knopen. Bij de alleenstaanden van de gezinsenquête zijn dat er maar liefst één op vier (25,4%).

Kortom, voor beide enquêtes blijken personen met een niet-EU-herkomst en alleenstaande ouders de meest financieel kwetsbare groep op basis van deze subjectieve inschatting. Maar opnieuw zijn er significante verschillen tussen de EU-SILC en de gezinsenquête. Opvallend is dat er meer respondenten in de gezinsenquête aangeven een inkomen uit arbeid te ontvangen, maar dat er tegelijkertijd minder respondenten het gevoel hebben niet rond te kunnen komen.

Tabel 5 Subjectieve armoede (1): Al dan niet kunnen rondkomen naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Niet kunnen rondkomen	Kunnen rondkomen	<i>n</i>	Niet kunnen rondkomen	Kunnen rondkomen	<i>n</i>
Inkomen uit (zelfstandige) arbeid						
Ja***	7,1%	92,9%	1820	12,5%	84,5%	1864
Nee***	33,2%	66,8%	279	58,2%	41,8%	78
Diploma						
Laag**	21,9%	78,1%	284	33,3%	66,7%	211
Midden*	13,9%	86,1%	621	17,1%	82,9%	648
Hoog	5,1%	94,9%	1107	5,3%	94,7%	986
Huisvesting						
Eigenaar*	7,0%	93,0%	1739	9,0%	91,0%	1597
Huurder**	28,3%	71,7%	312	40,1%	59,9%	337
Gezondheid						
(zeer) goed**	7,0%	93,0%	1607	10,3%	89,7%	1614
Redelijk	21,2%	78,8%	396	23,0%	77,0%	230
(zeer) slecht**	30,5%	69,5%	71	57,2%	42,8%	91

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Een tweede manier om de profielen te bekijken van de mensen die aangeven moeilijkheden te ondervinden om de eindjes aan elkaar te knopen, is door de andere aspecten van kwetsbaarheid hierin te betrekken. En opnieuw zien we significante afwijkingen van de profielen van de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 met de profielen van de EU-SILC-respondenten. Zoals eerder aangegeven in Tabel 5 lag het aandeel van respondenten in de EU-SILC die niet kunnen rondkomen hoger dan deze in de gezinsenquête. Daaropvolgend stellen we vast dat de meest kwetsbare profielen binnen de levensdomeinen, namelijk degene die geen inkomen halen uit (zelfstandige) arbeid, laaggeschoolden, huurders, en personen met een (zeer) slechte gezondheid, ook het meest aangeven niet rond te kunnen komen. Dit patroon is duidelijk in de EU-SILC: 58,2% van inkomensarme gezinnen, 33,3% van de laagopgeleiden, 40,1% van de huurders en 57,2% van de respondenten met een slechte gezondheid kunnen maar moeilijk rondkomen. In de gezinsenquête ligt dit aandeel telkens beduidend lager,

respectievelijk gaat het om 33,2% die geen inkomen uit (zelfstandige) arbeid hebben, 21,9% laagopgeleiden, 28,3% huurders en 30,5% personen met een slechte gezondheid.

Het kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie

Tabel 6 Subjectieve armoede (2): Jaarlijkse vakantie kunnen veroorloven naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Geen vakantie	Vakantie	<i>n</i>	Geen vakantie	Vakantie	<i>n</i>
Totaal***	21,8%	78,2%	2080	16,4%	83,6%	1940
Herkomst						
BE***	19,0%	81,0%	1581	10,6%	89,4%	1600
EU*	22,0%	78,0%	200	34,9%	65,1%	110
Niet-EU*	37,1%	62,9%	267	47,9%	52,1%	220
Gezinstype						
Gehuwd koppel	14,6%	85,4%	1300	12,1%	87,9%	1231
Ongehuwd koppel	21,5%	78,5%	413	20,1%	79,9%	553
Alleenstaand	47,9%	52,1%	367	38,3%	61,7%	143

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Het tweede item peilt naar het al dan niet kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie. In deze vergelijking die we maken verschillen beide datasets significant in hun uitkomsten: in de Gezinsenquête antwoorden 21,8% dit niet te kunnen veroorloven, terwijl 16,4% in de EU-SILC dit niet kunnen. Terwijl het aandeel van personen die niet kunnen rondkomen (item 1, tabel 4) beduidend hoger lag in de EU-SILC-2017, zien we hier het omgekeerde. Het gezinstype van de groep die geen jaarlijkse vakantie kan veroorloven blijkt daarnaast niet betekenisvol te verschillen in de twee enquêtes, de migratieachtergrond daarentegen wel. Het aandeel personen met een Belgische herkomst ligt in de gezinsenquête (19,0%) significant hoger dan in de EU-SILC (10,6%). Niettemin blijken ook hier de niet-Belgen in de EU-SILC significant meer moeilijkheden te ondervinden: 34,9% met een EU-herkomst en 47,9% van personen met een niet-EU-herkomst kan niet op vakantie, in de basissteekproef ligt dit beduidend lager.

Tabel 7 Subjectieve armoede (2): Al dan niet kunnen rondkomen naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Geen vakantie	Vakantie	<i>n</i>	Geen vakantie	Vakantie	<i>n</i>
Inkomen uit (zelfst.) arbeid						
Ja***	18,3%	81,7%	1809	14,0%	86,0%	1862
Nee**	45,3%	54,7%	271	74,6%	25,4%	78
Diploma						
Laag	40,6%	59,4%	272	44,0%	56,0%	210
Midden***	27,5%	72,5%	612	18,5%	81,5%	648
Hoog***	12,0%	88,0%	1112	6,2%	93,8%	986
Huisvesting						
Eigenaar***	16,3%	83,7%	1725	10,1%	89,9%	1595
Huurder	51,0%	48,9%	313	46,2%	53,8%	337
Gezondheid						
(zeer) goed***	18,5%	81,5%	1594	11,0%	89,0%	1612
Redelijk	29,9%	70,1%	393	32,7%	67,3%	230
(zeer) slecht	54,7%	45,3%	69	64,0%	36,0%	91

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel 7 schenkt verder aandacht aan de profielen van de personen die aangeven niet jaarlijks op vakantie te kunnen gaan, zowel in de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 als in de EU-SILC. Wat ons hierbij allereerst opvalt is dat de gezinsenquête en de EU-SILC op vlak van de meest zwakke profielen (namelijk de laagopgeleiden, huurders en personen met een (zeer) slechte gezondheid) niet significant verschillen. Meer dan 40% van de laagopgeleiden in beide enquêtes kan geen jaarlijkse vakantie buitenshuis permitteren. In de gezinsenquête kunnen meer dan de helft van de huurders (51,0%) en van de personen met een slechte gezondheid (54,7%) dit eveneens niet veroorloven, in de EU-SILC gaat het respectievelijk om 46,2% (huurders) en 64,0% (slechte gezondheid). Ten tweede stellen we echter wel vast dat bijna drie op vier van de EU-SILC-respondenten (74,6%) zonder inkomen uit (zelfstandige) arbeid niet jaarlijks op vakantie kunnen, in de gezinsenquête is dat minder dan de helft (45,3%). Tot slot kunnen we uit deze tabel opnieuw concluderen, zoals we eerder ook deden via tabel 4,5 en 6 dat de meest kwetsbare profielen op de betrokken levensdomeinen eveneens de meest kwetsbaren op financieel vlak blijken te zijn.

Het kunnen betalen van onverwachte uitgaven

Tabel 8 Subjectieve armoede (3): Al dan niet kunnen betalen van onverwachte uitgaven naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Geen onverwachte uitgaven	Wel onverwachte uitgaven	<i>n</i>	Geen onverwachte uitgaven	Wel onverwachte uitgaven	<i>n</i>
Totaal	18,5%	81,5%	2114	17,6%	82,4%	1942
Herkomst						
BE	12,9%	87,1%	1577	10,9%	89,1%	1602
EU*	23,6%	76,4%	199	35,1%	64,9%	110
Niet-EU	51,3%	48,7%	260	56,5%	43,5%	220
Gezinstype						
Gehuwd koppel	13,7%	86,3%	1291	13,0%	87,0%	1232
Ongehuwd koppel*	15,2%	84,8%	408	21,6%	78,4%	555
Alleenstaand	38,8%	61,2%	369	40,9%	59,1%	143

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Het derde en laatste item peilt naar de onverwachte uitgaven die een gezin al dan niet kan veroorloven. We vinden hierbij geen significant verschil tussen beide bevragingen: van de basisrespondenten kunnen 18,5% zich dit niet permitteren, in de EU-SILC zijn dit er 17,6%. De basisrespondenten en EU-SILC-respondenten wijk licht significant van elkaar af wat betreft de personen met een EU-herkomst en ongehuwde koppels. Voor beide groepen zijn het hier de EU-SILC-respondenten die aangeven meer moeite te ondervinden om onverwachte uitgaven te betalen. Zowel in de EU-SILC als in de gezinsenquête is het zeer duidelijk dat de personen met een niet-EU-herkomst en alleenstaande ouders de groepen zijn die in beide bevragingen de meeste moeite ondervinden met het betalen van onverwachte uitgaven.

Tabel 9 Subjectieve armoede (3): Al dan niet kunnen betalen van onverwachte uitgaven naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017		
	Geen onverwachte uitgaven	Wel onverwachte uitgaven	<i>n</i>	Geen onverwachte uitgaven	Wel onverwachte uitgaven	<i>n</i>
Inkomen uit (zelfst.) arbeid						
Ja	15,0%	85,0%	1841	15,5%	84,5%	1864
Nee***	43,9%	56,1%	273	67,2%	32,8%	78
Diploma						
Laag	41,4%	58,6%	286	43,0%	57,0%	211
Midden*	26,1%	73,8%	622	21,4%	78,6%	648
Hoog	7,8%	92,2%	1119	6,7%	93,3%	986
Huisvesting						
Eigenaar	12,2%	87,8%	1752	10,4%	89,6%	1597
Huurder	54,9%	45,1%	316	50,8%	49,2%	337
Gezondheid						
(zeer) goed	15,2%	84,8%	1619	12,9%	87,1%	1614
Redelijk	30,0%	70,0%	399	30,3%	69,7%	230
(zeer) slecht**	36,8%	63,2%	69	62,1%	37,9%	91

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Niet enkel de respondenten met een EU-herkomst en ongehuwde koppels uit de EU-SILC geven aan geen onverwachte uitgaven te kunnen doen, ook significant meer personen die leven in een gezin zonder een inkomen uit (zelfstandige) arbeid en personen met een zeer slechte gezondheid stellen dat ze hier moeilijkheden mee ondervinden, in vergelijking met de gezinsenquête. Opnieuw zien we hier de meerwaarde van het inzoomen op verschillende kwetsbare profielen wanneer we één indicator bekijken die de financiële kwetsbaarheid weergeeft. Hoewel de enquêtes niet significant verschillen wat betreft het aandeel personen die geen onverwachte uitgaven kunnen doen, is het ook hier duidelijk dat de EU-SILC meer opvallende kwetsbare profielen bevat, voornamelijk dan personen zonder een arbeidsinkomen en personen die verkeren in een slechte gezondheid.

Door deze drie items onder de loep te nemen kunnen we de financiële kwetsbaarheid van de respondenten van beide bevragingen vanuit een meer subjectieve invalshoek bekijken. Let wel dat deze drie items geen perfecte indicatoren zijn om de financiële kwetsbaarheid op te meten. In de literatuur vinden we namelijk verschillende aanwijzingen dat niet alle items even sterk samenhangen met het inkomen (Nolan & Whelan, 2010). Gezinnen kunnen, zelfs als ze enkele jaren een laag inkomen ontvangen, hoge scores op materiële deprivatie vermijden door, bijvoorbeeld beroep te doen op vermogen, leningen of financiële steun. Anderzijds kan het ook zijn dat lage zich hebben aangepast aan de middelen die ze hebben (of niet hebben) en lagere verwachtingen koesteren in vergelijking met huishoudens uit de hogere inkomensklassen. De meer welgestelde gezinnen kunnen dan weer hoge deprivatiescores rapporteren doordat ze niet in staat zijn hun financiën goed te beheren en daardoor een hoge schuldenlast dragen of omdat ze andere prioriteiten vooropstellen in hun consumptiekeuzes in vergelijking met gezinnen onderaan de inkomensverdeling. Op basis van één of drie indicatoren van materiële deprivatie wordt het dus moeilijk om empirisch vast te stellen wie effectief financieel kwetsbaar is. Desalniettemin kunnen ze een indicatie geven van mogelijke financiële kwetsbaarheid, en is het interessant om deze subjectieve inschattingen van de respondenten uit twee bevragingen naast elkaar te leggen.

Uit deze vergelijking kunnen we, net zoals bij de inkomens (3.1.1) vaststellen dat de financieel kwetsbare profielen van de gezinsenquête er anders uitzien dan deze van de EU-SILC. In diezelfde sectie stelden we vast dat de EU-SILC over een hoger aandeel aan bepaalde kwetsbare profielen beschikt, zoals leefloongerechtigden, personen die leven in een huishouden met minstens één inkomen uit een uitkering voor werkloosheid of activering of uit een ziekte- of invaliditeitsuitkering. In deze sectie stellen we twee zaken vast. Ten eerste bevat de basissteekproef van de gezinsenquête diverse profielen die aangeven geen jaarlijkse vakantie te kunnen veroorloven. Dit was namelijk het enige item van de drie waarin de basisrespondenten aangeven kwetsbaarder te zijn dan de respondenten uit de EU-SILC: één op vijf (20,6%) kan niet op vakantie, in de SILC is dat 16,4%. Wanneer we dan inzoomen op de verschillende profielen valt op dat het voornamelijk de sterkere profielen, zijnde de personen met een Belgische, hogeschoolden, eigenaars en personen met een (zeer) goede gezondheid significant meer aangeven niet op vakantie te kunnen gaan, in vergelijking met de EU-SILC. Een tweede vaststelling is dat het aandeel van de kwetsbare profielen hoger is in de EU-SILC wat betreft het kunnen rondkomen en het kunnen betalen van onverwachte uitgaven. Dit betekent dat het voornamelijk personen met een EU- en niet-EU-achtergrond, personen uit een inkomensarm gezin, laagopgeleiden, huurders en personen met een (zeer) slechte gezondheid betekenisvol sterker aangeven de eindjes niet aan elkaar te kunnen knopen. De basisrespondenten heeft hierbij een lager aandeel van kwetsbare profielen, maar ook op vlak van het kunnen betalen van onverwachte uitgaven. Ook hier zijn het de eenoudergezinnen, personen uit inkomensarme gezinnen en personen die in een (zeer) slechte gezondheid verkeren die duidelijk aangeven in de EU-SILC zich dit niet te kunnen permitteren.

2 Arbeidsmarkt

In de voorbije vijftien jaar steeg de werkzaamheidsgraad van personen op actieve leeftijd (25-64 jaar) in Vlaanderen van 69,7% tot 75,9%. Toch geniet niet elke bevolkingsgroep mee van deze stijging. Specifiek de laaggeschoolden, personen met een vreemde herkomst en ouderen zagen de werkloosheidscijfers nauwelijks verbeteren (Cantillon & Buysse, 2016). Er is dan ook een duidelijke relatie tussen kwetsbaarheid en werk: wie werkt, heeft een laag armoederisico (5%), wie niet werkt, heeft een hoog armoederisico (49%)(Van Lancker, 2019). Maar deze relatie tussen kwetsbaarheid en werk blijft zeer complex. Bovendien kan deze relatie bestudeerd worden vanuit twee perspectieven: kwetsbaarheid op de arbeidsmarkt op individueel of huishoudelijk niveau. In een studie van Vandenbroucke and Corluy (2015) bekijken de auteurs de individuele arbeidsmarktposities van alle gezinsleden tezamen. België bezit namelijk kenmerkend een hoog aandeel van ‘werkloze’ gezinnen terwijl dit niet noodzakelijk in de lijn ligt met wat we zien in individuele werkloosheidscijfers. Volgens Vandenbroucke en Corluy kan dit worden verklaard door een kloof op de arbeidsmarkt: de Belgische arbeidsmarkt kent een erg grote individuele participatiekloof tussen personen met een ‘sterk profiel’ en deze met een ‘zwak profiel’ in termen van afkomst, leeftijd en opleiding. Deze zwakke profielen zijn dan ook vaak samen te vinden in werkarme gezinnen met een (zeer) lage werkintensiteit (Van Dam & Bastaits, 2018; Vandenbroucke, 2016). Deze kloof in herkomst en opleidingsniveau zien we ook bevestigd in ander onderzoek. De Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor bevestigt dat er een herkomstkloof heerst op de Vlaamse arbeidsmarkt. Voornamelijk personen afkomstig van buiten de EU zijn slechter af op onze arbeidsmarkt. Dit blijkt eveneens uit de Enquête naar arbeidskrachten die in 2016 een kloof vast stelt in de werkgelegenheidsgraad tussen Belgen (74%) en niet-EU-burgers (53%)(Statbel, 2019b). Internationale vergelijking toont aan dat deze Vlaamse herkomstkloof een van de grootste is in vergelijking met alle EU15-landen (Stuyck et al., 2018). Maar niet enkel personen met een migratieachtergrond, ook laaggeschoolden lopen een hoger risico om tot een werkarm gezin te behoren (Cantillon & Buysse, 2016; Vandenbroucke & Corluy, 2015).

In deze sectie benaderen we de tewerkstellingsprofielen van de respondenten van de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017, en bekijken we in welke mate er een kloof zichtbaar is in deze enquêtes.

Tabel 10 Betaald werk naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)			EU-SILC-2017		
	Geen betaald werk	Betaald werk	<i>n</i>	Geen betaald werk	Betaald werk	<i>n</i>
Totaal***	12,8%	87,2%	2132	16,2%	83,8%	1935
Herkomst						
BE*	8,5%	91,5%	1604	10,9%	89,1%	1597
EU*	18,7%	81,3%	201	31,7%	68,3%	110
Niet-EU**	32,2%	67,8%	289	45,0%	55,0%	218
Gezinstype						
Gehuwd koppel	12,1%	87,9%	1327	14,3%	85,7%	1233
Ongehuwd koppel**	10,5%	89,5%	420	18,0%	82,0%	549
Alleenstaand*	17,6%	82,4%	384	27,2%	72,8%	143

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel 10 maakt duidelijk dat het aandeel van de respondenten die kwetsbaar zijn op het vlak van werk hoger is in de EU-SILC-enquête: 16,2% rapporteert geen betaald werk te hebben, en dat is significant hoger dan in de gezinsenquête (12,8%). Daaropvolgend zien we dat de profielen van personen zonder werk sterk verschillen op vlak van herkomst en gezinstype. In lijn met de literatuur observeren we een herkomstkloof in beide bevestigingen: terwijl 8,5% (in de gezinsenquête) en 10,9% (in de EU-SILC) van de personen met een Belgische herkomst geen betaald werk hebben, ligt het aandeel van niet-Belgen zonder werk veel hoger. In de gezinsenquête beschikken 18,7% van de personen met een EU-herkomst en 32,2% van de personen met een niet-EU-herkomst niet over een betaalde baan. In de EU-SILC ligt dat aandeel beduidend hoger: 31,7% (EU) en 45,0% (niet-EU) is baanloos. Een tweede opvallende kloof is de arbeidssituatie van de alleenstaanden in vergelijking met deze van de koppels. Niettemin zijn het voornamelijk de alleenstaande ouders in de EU-SILC die zich kwetsbaar vertonen op de arbeidsmarkt: 27,2% van deze eenoudergezinnen is baanloos, in de gezinsenquête is dit 'slechts' op 17,6%.

Tabel 11 Betaald werk naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017		
	Geen betaald werk	Betaald werk	<i>n</i>	Geen betaald werk	Betaald werk	<i>n</i>
Diploma						
Laag	28,8%	71,2%	272	34,8%	65,2%	211
Midden**	11,6%	88,4%	635	18,3%	81,7%	645
Hoog***	5,7%	94,3%	1186	8,8%	91,2%	986
Huisvesting						
Eigenaar**	8,6%	91,4%	1836	12,0%	88,0%	1590
Huurder**	23,7%	76,3%	265	35,8%	64,2%	337
Gezondheid						
(zeer) goed**	7,7%	92,3%	1669	11,0%	89,0%	1614
Redelijk***	16,2%	83,8%	407	30,6%	69,4%	230
(zeer) slecht**	51,4%	48,6%	73	72,0%	28,0%	91

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Welke profielen zijn dan specifiek kwetsbaar op de arbeidsmarkt? Ook hier is de link met de meest kwetsbare profielen, namelijk laagopgeleiden, huurders en personen met een (zeer) slechte gezondheid, duidelijk. Desalniettemin beschikt de EU-SILC ook hier over een hoger aandeel van kwetsbare profielen, vooral dan op vlak van wonen en gezondheid. Meer dan één op drie (35,8%) van de huurders is baanloos, in de basissteekproef ligt dit significant lager op 23,7%. Tot slot speelt ook het belang van een goede gezondheid een essentiële rol in het hebben van een job: de meerderheid van de respondenten die aangeven een (zeer) slechte gezondheid te hebben heeft geen betaald werk. Het aandeel is wel een stuk hoger in EU-SILC (72,0%) dan in de gezinsenquête (51,4%).

3 Opleidingsniveau

Zoals eerder geconcludeerd in Hoofdstuk 2 is ook het opleidingsniveau een belangrijke determinant om de kwetsbaarheid van een gezin te bepalen. In deze sectie bekijken we verder de verschillende profielen van de laag-, midden- en hoogopgeleiden van de basissteekproef van de gezinsenquête 2016, in vergelijking met de EU-SILC-2017. Hiervoor maken we een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011- onderwijsclassificatie (Eurostat, 2017). Het gaat om drie groepen: laaggeschoolden (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs). Onderzoek toont aan dat het beschikken over een diploma een positief verband heeft met inkomen en een negatief verband met het risico op werkloosheid. Daaropvolgend is de scholingsgraad een belangrijke determinant van het armoederisico: terwijl armoede voor hooggeschoolden een gering probleem is, bestaat er een grote discrepantie met diegene zonder een hoger diploma. Laaggeschoolden botsen niet enkel op hindernissen op socio-economisch vlak, ook op vlak van de gezondheid kampen ze met moeilijkheden. Hooggeschoolden zijn namelijk gemiddeld genomen vaker gezond dan laaggeschoolden (Cantillon, Horemans, Vandenbroucke, & Van Lancker, 2011; Groenez, Heylen, & Nicaise, 2009). In Tabel 12 illustreren we in welke mate het opleidingsniveau van de respondenten van de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 samenhangt met de herkomst en het gezinstype, en in welke mate deze profielen overeenkomen met eenzelfde selectie uit de EU-SILC-2017.

Tabel 12 Opleidingsniveau naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017			
	Laag	Midden	Hoog	<i>n</i>	Laag	Midden	Hoog	<i>n</i>
Totaal**	14,0%	30,7%	55,3%	2048	11,4%	35,1%	53,4%	1846
Herkomst								
BE*	10,8%	29,5%	59,7%	1568	9,1%	34,1%	56,8%	1553
EU	16,1%	36,1%	47,8%	197	18,5%	36,6%	44,9%	101
Niet-EU	30,9%	33,9%	35,2%	261	26,8%	43,1%	30,1%	190
Gezinstype								
Gehuwd koppel*	12,9%	29,9%	57,3%	1274	10,2%	33,6%	56,2%	1190
Ongehuwd koppel*	12,3%	30,1%	57,6%	408	12,8%	37,3%	49,9%	507
Alleenstaand	19,7%	34,4%	45,9%	366	18,1%	39,4%	42,5%	138

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel 12 geeft de verschillen weer in opleidingsniveau voor beide onderzochte enquêtes. Daaruit blijkt dat het aandeel laag- én hoogopgeleide basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 hoger ligt dan

deze van in de EU-SILC. Wat betreft herkomst zijn het vooral het aandeel laagopgeleiden én hoogopgeleiden met een Belgische achtergrond dat significant hoger ligt dan in de EU-SILC. Wat betreft het gezinstype zien we betekenisvolle verschil bij de koppels: het aandeel laagopgeleide gehuwden ligt in de gezinsenquête hoger dan in de EU-SILC en het aandeel hoogopgeleide ongehuwde koppels ligt significant hoger in de gezinsenquête (57,9%) dan in de EU-SILC (49,9%).

De bevragingen lijken geheel niet al te veel te verschillen op vlak van het scholingsniveau. Opnieuw stellen we, in de lijn van wat we weten vanuit de literatuur, een herkomstkloof vast. Volgens Corluy and Verbist (2010) zijn de personen met een Belgische herkomst en deze met een niet-Belgische herkomst wel degelijk sterk afwijkend met betrekking tot het opleidingsniveau. Personen met een Belgische herkomst kennen namelijk het grootste aandeel hoogopgeleiden en het kleinste aandeel laagopgeleiden, terwijl dit voor personen met een niet-EU-herkomst omgekeerd telt. Terwijl meer dan de helft van de personen met een Belgische herkomst hoogopgeleid zijn (59,7% in de gezinsenquête en 56,8% in de EU-SILC) ligt dit aandeel veel lager bij personen met een EU- of niet-EU-herkomst. Eenzelfde vaststelling vinden we terug in de survey 'Samenleven in Diversiteit 2017'. Het Agentschap Binnenlands Bestuur en Statistiek Vlaanderen lieten voor deze SID-survey een steekproef trekken uit het bevolkingsregister bij personen van 15 tot 85 jaar in zes herkomstgroepen in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Uit deze enquête blijkt eveneens dat personen van Belgische herkomst vaker hoogopgeleid zijn in vergelijking met de buitenlandse herkomstgroepen (Stuyck et al., 2018). En ook hier zien we in beide enquêtes een kloof tussen de alleenstaande ouders en de koppels: bijna één op vijf van de eenoudergezinnen is laaggeschoold terwijl de grote meerderheid van de koppels hoogopgeleid is.

Tabel 13 Opleidingsniveau naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017			
	Laag	Midden	Hoog	<i>n</i>	Laag	Midden	Hoog	<i>n</i>
Inkomen uit (zelfst.) arbeid								
Ja**	11,0%	29,8%	59,2%	1768	8,7%	34,6%	56,7%	1635
Nee	32,5%	36,4%	31,1%	280	32,4%	39,5%	28,1%	211
Huisvesting								
Eigenaar*	10,6%	29,5%	59,9%	1682	8,1%	33,2%	58,7%	1535
Huren	29,5%	38,9%	31,6%	298	28,1%	45,0%	26,9%	307
Gezondheid								
(zeer) goed*	11,2%	29,7%	59,1%	1569	8,9%	34,1%	57,0%	1552
Redelijk	23,7%	32,3%	44,0%	389	24,4%	38,4%	37,2%	208
(zeer) slecht	26,8%	37,9%	35,2%	64	28,0%	43,7%	28,3%	82

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Eerder concludeerden we dat de gezinsenquête over een hoger aandeel laag- en hoogopgeleiden beschikt dan de EU-SILC. Via Tabel 13 constateren we daaropvolgend dat het voornamelijk de sterkere

profielen binnen deze twee groepen sterker aanwezig zijn. Met andere woorden, de laagopgeleide EU-SILC-respondenten zijn significant kwetsbaarder dan de laagopgeleide basisrespondenten op vlak van de drie bestudeerde levensdomeinen. Hiermee bedoelen we dat het aandeel personen met een inkomen uit (zelfstandige) arbeid, eigenaars en personen met een (zeer) goede gezondheid die laagopgeleid zijn beduidend hoger ligt in de gezinsenquête.

4 Wonen

Een cruciaal element in het verwerven van een aanvaardbare levensstandaard is het woonbezit. Een eigen woning vergroot het vermogen van gezinnen, een vermogen dat indien nodig aangewend kan worden om de levensstandaard op peil te houden of te vergroten (Kuypers, 2018). Volgens de Woonsurvey 2018 telt Vlaanderen 72% wooneigenaars, 19% private huurders en 7% sociale huurders (Heylen & Vanderstraeten, 2019). Deze cijfers verschillen echter wanneer we ons focussen op kwetsbare gezinnen. Kwetsbare gezinnen huren namelijk vaker (sociaal of privaat) eerder dan dat ze eigenaar van een woning zijn. In het project “Zorgen voor kinderen in Vlaanderen”, uitgevoerd door het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, werd een enquête opgezet over de zorg en opvang van gezinnen met kinderen jonger dan 16 jaar. Zoals eerder besproken in Hoofdstuk 2 trok men naast een aselechte steekproef eveneens twee extra steekproeven: een steekproef bij gezinnen met een kind met een handicap en een steekproef bij kansarme gezinnen. Wanneer we de woonstatus bekijken van de respondenten in die laatste extra steekproef (n= 434) stellen we vast dat 22,6% van deze geselecteerde kansarme gezinnen huiseigenaar zijn, 74,1% huurt (waarvan 43% sociaal huurt) en 3,3% behoort tot de restcategorie (voornamelijk gratis wonen) (Ghysels & Debacker, 2007a).

Daarop aansluitend toont onderzoek aan dat huurders een aanzienlijk hoger risico op armoede kennen in vergelijking met eigenaars. Volgens de EU-SILC-2016 hebben huurders namelijk een armoederisico dat bijna vijf keer zo hoog ligt als dat van eigenaars. Het armoederisicopercentage van huurders ligt op 36,2%, dat van huiseigenaars ‘slechts’ op 7,6%. Dit maakt duidelijk dat kwetsbare gezinnen een ander woonstatuut hebben, waarvan de meerderheid geconcentreerd zit in het huren of sociaal huren van een woning. In 3.1 zagen we eerder dat het aandeel huurders zonder een inkomen uit (zelfstandige) arbeid significant hoger ligt in de gezinsenquête in vergelijking met in de EU-SILC. In deze sectie gaan we verder na hoe de huisvestingsstatus zich vertaalt in beide enquêtes. Deze status wordt opgesplitst in (1) (mede-)eigenaar of vruchtgebruiker van een woning, (2) (privaat of sociaal) huurder en (3) andere (meestal gratis inwoner) (zie Tabel 14).

Tabel 14 Huisvestingsstatus naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017			
	Eigenaar	Huurder	Andere	<i>n</i>	Eigenaar	Huurder	Andere	<i>n</i>
Totaal***	83,1%	15,4%	1,5%	2090	82,3%	17,4%	0,3%	1940
Herkomst								
BE***	88,6%	10,0%	1,4%	1585	87,7%	11,9%	0,4%	1600
EU	77,0%	20,8%	2,1%	199	78,1%	21,9%	0,0%	110
Niet-EU*	55,5%	43,0%	1,5%	275	45,8%	54,2%	0,0%	220
Gezinstype								
Gehuwd koppel**	90,2%	8,9%	1,0%	1304	87,5%	12,2%	0,3%	1230
Ongehuwd koppel**	80,7%	16,9%	2,4%	409	79,2%	20,5%	0,3%	555
Alleenstaand **	61,2%	36,3%	2,4%	378	49,2%	50,8%	0,0%	143

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Ook op vlak van de eigenaar/huurder status verschillen de enquêtes significant van elkaar. De EU-SILC bevat meer eigenaars en minder (sociale of private) huurders. Volgend op de eerder vernoemde literatuur kunnen we ook hier vaststellen dat de EU-SILC-respondenten kwetsbaarder zijn op de woonmarkt dan de basisrespondenten. Het aandeel huurders ligt hier significant hoger dan in de gezinsenquête. 83,1% van de basisrespondenten van de gezinsenquête geeft aan '(mede-) eigenaar of vruchtgebruiker' te zijn van een woning, 15,4% huurt (sociaal of privaat), terwijl 1,5% behoort tot de restcategorie. Voor de EU-SILC is dat respectievelijk 82,3% (eigenaar), 17,4% (huren) en 0,3% (andere).

Op het domein 'wonen' vinden we sterke verschillen, zeker wanneer we de herkomstkloof en de kloof tussen alleenstaande ouders en koppels bestuderen. In beide bevestigingen zijn het voornamelijk de personen met een niet-EU-herkomst en de eenoudergezinnen die we op de huurmarkt vinden. Niettemin zijn beide groepen significant sterker vertegenwoordigd in de EU-SILC dan in de basissteekproef. Meer dan de helft van de personen met een niet-EU-herkomst (54,2%) en eenoudergezinnen (50,8%) huurt, in de basissteekproef is dat respectievelijk 43,0% en 36,3%.

Tabel 15 Huisvestingsstatus naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017			
	Eigenaar	Huurder	Andere	<i>n</i>	Eigenaar	Huurder	Andere	<i>n</i>
Inkomen uit (zelfst.) arbeid								
Ja***	86,8%	12,0%	1,3%	1886	85,6%	14,1%	0,3%	1694
Nee	60,0%	38,2%	1,7%	154	59,8%	39,6%	0,6%	246
Diploma								
Laag*	65,2%	32,1%	2,7%	273	53,2%	46,4%	0,4%	211
Midden	80,2%	18,7%	1,1%	617	78,5%	21,3%	0,0%	648
Hoog*	90,1%	8,4%	1,5%	1116	91,3%	8,4%	0,3%	986
Gezondheid								
(zeer) goed **	85,6%	12,8%	1,6%	1600	85,1%	14,5%	0,4%	1613
Redelijk	74,9%	23,7%	1,4%	395	74,4%	25,6%	0,0%	229
(zeer) slecht**	70,6%	29,4%	0,0%	69	50,7%	49,3%	0,0%	91

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

De meest kwetsbare profielen op vlak van onderwijs en gezondheid zijn opnieuw in de EU-SILC-2017 opvallend sterker vertegenwoordigd op de huurmarkt vergeleken met de respondenten van de gezinsenquête. Een betekenisvol verschil vinden we voornamelijk terug bij laaggeschoolde respondenten, waarvan in de gezinsenquête één op vier (32,1%) huren, in de EU-SILC zijn dat er 40,9%. Omgekeerd betekent dit dat de laagopgeleiden in de basissteekproef 'beter af' zijn: 65% van deze met een laag opleidingsniveau zijn hier eigenaar van een woning. Ten slotte huurt bijna de helft (49,3%) van de personen met een slechte gezondheid uit de EU-SILC-selectie, terwijl dit voor de gezinsenquête 'slechts' 29,4% bedraagt. Kortom, de EU-SILC-respondenten blijken algemeen kwetsbaarder op de woonmarkt dan de basisrespondenten van de gezinsenquête. Het aandeel van zwakkere profielen die huren, namelijk de personen met een niet-EU-herkomst, alleenstaande ouders, de laagopgeleiden en personen met een slechte gezondheid ligt beduidend hoger in de EU-SILC.

Met het oog op de kwetsbaarheid op de woonmarkt raden we daarbovenop aan om, net zoals dit in de EU-SILC-enquête gebeurt, de vraag omtrent huren verder op te splitsen naar privaat of sociaal huren. De literatuur toont aan dat zowel de private als de sociale huurmarkt kwetsbare profielen omvat, denk maar aan private woningen die niet voldoen aan de minimumvoorwaarden voor betaalbaarheid en woonkwaliteit. Niettemin is het interessant om extra te achterhalen of de respondent woont in een sociale woning of op een wachtlijst staat voor een sociale woning, omdat het hier vrijwel altijd gaat om inkomensarme gezinnen. Peilen naar het al dan niet staan op een wachtlijst is bijgevolg een interessant gegeven om deze zeer kwetsbare profielen te kunnen identificeren. Anno 2020 is er bovendien een groot tekort aan sociale woningen en de wachtlijsten zijn bijgevolg erg lang.

5 Gezondheid

Zoals eerder vastgesteld stoelt kwetsbaarheid niet enkel op financiële hindernissen die een huishouden ondervindt. De maatschappelijk kwetsbare positie van een individu of gezin kan ook samenhangen met de medische achtergrond. Onderzoek naar de gezondheid in België stelt onmiskenbaar vast dat er sociale ongelijkheden in gezondheid aanwezig zijn tussen individuen of groepen in functie van allerlei kenmerken. Enkele kenmerken die een substantiële invloed hebben op aspecten van de gezondheid en gezondheidszorg zijn geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau en migratie-achtergrond (Van Oyen, Deboosere, Lorant, & Charafeddine, 2011; Van Roy et al., 2018).

Omdat het niet mogelijk is om via enquêtes te peilen naar officiële medische dossiers, bevroegt men de respondent naar zijn of haar ervaring over de eigen **algemene gezondheidstoestand**. Het meten van deze zelf gepercipieerde gezondheid is bijgevolg zeer subjectief, en kan door elke respondent anders geïnterpreteerd worden omdat het niet wordt gespecificeerd of het gaat over de eigen fysieke dan wel psychologische staat. Deze algemene vraag naar de eigen gezondheid vinden we zowel terug in de gezinsenquête 2016 als in de EU-SILC-2017 (zie Tabel 16).

Tabel 16 Algemene gezondheid naar herkomst en gezinstype (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017			
	(zeer) goed	Redelijk	(zeer) slecht	<i>n</i>	(zeer) goed	Redelijk	(zeer) slecht	<i>n</i>
Totaal***	77,3%	19,2%	3,4%	2103	83,4%	11,9%	4,7%	1935
Herkomst								
BE***	78,8%	17,8%	3,3%	1589	86,4%	10,0%	3,6%	1597
EU	72,4%	24,3%	3,3%	201	70,3%	24,7%	5,0%	110
Niet-EU**	72,5%	23,4%	4,1%	280	70,5%	17,4%	12,1%	218
Gezinstype								
Gehuwd koppel***	78,5%	18,4%	3,1%	1304	84,5%	11,8%	3,7%	1232
Ongehuwd koppel*	85,0%	12,6%	2,5%	417	83,9%	10,4%	5,7%	549
Alleenstaand*	65,2%	29,3%	5,5%	382	70,3%	19,3%	10,4%	144

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

De gezinsenquête 2016 stelt de vraag als volgt: “Hoe is het met uw gezondheid in het algemeen?”, waarop de antwoordmogelijkheden variëren van zeer goed, goed, gaat wel, tot slecht en zeer slecht. Van de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 geeft meer dan drie op vier (77,3%) aan een goede tot zeer goede algemene gezondheid te hebben. Bijna één op vijf (19,2%) omschrijft de eigen gezondheid als ‘gaat wel’, terwijl 3,4% aangeeft dat de gezondheid algemeen slecht tot zeer slecht wordt

ervaren. Deze verdeling wijkt significant af van deze in de EU-SILC: hier heeft men een hoger aandeel van personen die aangeven een (zeer) goede gezondheid te hebben (83,4%), maar eveneens een hoger aandeel van personen die zich in een tegenovergestelde situatie bevinden (4,7%). Bovendien zijn het in de gezinsenquête voornamelijk de personen met een Belgische herkomst die aangeven dat het 'redelijk' gaat met hun gezondheid, terwijl de EU-SILC-respondenten met een Belgische herkomst het wel stellen. In beide bevragingen is ook hier de herkomstkloof duidelijk. De literatuur bevestigt deze kloof. In België is het de gezondheidsenquête die gegevens omtrent gezondheidsaspecten verzamelen en beschikbaar maken. Deze enquête wordt uitgevoerd door Sciensano, in samenwerking met Statistics Belgium (of Statbel), en vond plaats in 1997, 2001, 2004, 2008, 2013 en 2018. Volgens de gezondheidsenquête 2018 geven bijna één op vier personen (23,0%) van 15 jaar en ouder aan een matige tot zeer slechte gezondheid te ervaren (Van der Heyden et al., 2018). Hoewel deze bevraging bijgevolg niet zuiver te vergelijken is met de gezinsenquête, lezen we toch enkele interessante bevindingen. Van Roy et al. (2018) onderzochten enkele kenmerken die van substantiële invloed kunnen zijn op de gezondheid. In hun studie concluderen de onderzoekers dat de migratie-achtergrond een negatief effect heeft op allerlei aspecten van gezondheid. Er zou echter een verschil zijn tussen en binnen de verschillende herkomstgroepen: contextfactoren (op individueel en maatschappelijk vlak) spelen hierbij een cruciale rol. Denk maar aan taalbarrières in de gezondheidszorg, beperkte toegankelijkheid van de zorg, een tekort aan sociale, en dergelijke.

Opvallend is opnieuw ook de herkomstkloof en de kloof tussen de alleenstaanden en de koppels, en dit tussen beide bevragingen, voornamelijk in de EU-SILC. Het aandeel personen met een niet-EU-herkomst en eenoudergezinnen die verkeren in een slechte gezondheid is hier dubbel zo hoog als in de basissteekproef.

Tabel 17 Algemene gezondheid naar overige levensdomeinen (Bron: gewogen resultaten van enquêtegegevens van de gezinsenquête 2016 (de basisrespondenten) en EU-SILC-2017).

	Gezinsenquête 2016 (basis)				EU-SILC-2017			
	Goed	Redelijk	Slecht	<i>n</i>	Goed	Redelijk	Slecht	<i>n</i>
Inkomen uit (zelfst.) arbeid								
Ja***	79,7%	17,5%	2,8%	1873	88,1%	9,9%	2,1%	1697
Nee**	53,5%	35,2%	11,3%	154	50,2%	26,2%	23,5%	238
Diploma								
Laag*	61,7%	32,3%	6,0%	284	65,0%	24,1%	10,9%	211
Midden***	75,7%	20,4%	3,9%	615	82,0%	12,4%	5,6%	645
Hoog***	82,7%	15,3%	2,0%	1119	89,8%	7,9%	2,3%	986
Huisvesting								
Eigenaar***	79,9%	17,3%	2,8%	1715	86,4%	10,7%	2,9%	1590
Huurder***	64,1%	29,5%	6,4%	318	69,3%	17,4%	13,3%	337

Significant verschil tussen de basisrespondenten van de gezinsenquête 2016 en de EU-SILC-2017:

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Wanneer we vervolgens de gezondheidstoestand bestuderen naar de overige levensdomeinen stellen we duidelijk gezondheidsverschillen vast *binnenin* deze groepen. De sociaaleconomische gradiënt binnen de gezondheid wordt geïllustreerd door het feit dat 23,5% van de EU-SILC-respondenten die geen inkomen uit (zelfstandige) arbeid ontvangen een slechte tot zeer slechte gezondheid hebben. Dit ligt dubbel zo hoog dan (en verschilt significant van) de gezinsenquête, waar 'slechts' 11,3% van deze personen zonder inkomen in een slechte gezondheid verkeren. Wederom vinden we de meest zwakke profielen terug binnen de meest kwetsbare groep in de EU-SILC, namelijk diegene met een (zeer) slechte gezondheid. De EU-SILC geeft namelijk een significant hoger aandeel aan inkomensarme personen, laagopgeleiden en huurders die moeilijkheden ondervinden met de eigen gezondheid.

Algemeen benadrukken we dat niet automatisch alle personen met een slechte gezondheid bijvoorbeeld ook financieel kwetsbaar zijn, maar deze subgroep heeft wel degelijk een verhoogde kans om een maatschappelijk kwetsbare positie in te nemen. De gezondheidstoestand van een gezinslid hangt wel degelijk sterk samen met de financiële zekerheid van een gezin: personen met een slechte gezondheid hebben vaak hogere en onverwachte uitgaven. Of een lid van het gezin al dan niet lijdt aan een chronische aandoening heeft ook gevolgen voor het gezinsbudget. Kampen met een slechte gezondheid gedurende een lange periode kan betekenen dat de toegang tot de arbeidsmarkt belemmerd wordt. Denk daarbij ook aan de specifiek kwetsbare positie waarin alleenstaande ouders zich kunnen bevinden: beschikken over een (zeer) slechte gezondheidstoestand kan voor eenoudergezinnen betekenen dat ze geen job (meer) kunnen uitoefenen, wat dan weer rechtstreeks impact heeft op het gezinsbudget. Let wel, in deze cijfers gaat het telkens om respondenten uit private huishoudens. Dit betekent dat personen uit collectieve huishoudens niet worden geselecteerd en het is deze groep die eveneens belangrijk kan zijn wanneer we peilen naar de gezondheidstoestand. Collectieve huishoudens kunnen rust- en verzorgingstehuizen zijn, verpleeginstellingen, ziekenhuizen, strafinrichtingen, ...

6 Samenvatting achtergrondkenmerken

In Hoofdstuk 3 namen we een selectie aan aspecten van kwetsbaarheid apart onder de loep, en dit deden we voor zowel de basissteekproef van de gezinsenquête 2016 als voor de EU-SILC-2017. Dit deden we steeds voor twee achtergrondkenmerken, en via deze oefening stelden we twee zaken vast.

Een eerste vaststelling is de **herkomstkloof** die we tot op zekere hoogte observeren bij alle kwetsbaarheidsaspecten in de gezinsenquête. De discrepantie tussen personen met een Belgische migratieachtergrond en deze met een niet-EU-migratieachtergrond is voornamelijk zeer uitgesproken in de basissteekproef van de gezinsenquête bij drie aspecten: op vlak van de inkomenssituatie, het opleidingsniveau en de woonsituatie. Op het eerste zicht wijken de kwetsbare profielen van de herkomstgroepen niet al te sterk af in de beide enquêtes. Desalniettemin zijn de kwetsbare profielen hier meer zichtbaar in de EU-SILC, zeker wanneer we focussen op personen met een herkomst van buiten de Europese Unie, op vlak van de financiële draagkracht (niet kunnen rondkomen met het inkomen en niet kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie), arbeidsmarkt (geen betaalde job), woonmarkt (huren) en gezondheid (slechte gezondheid).

Een tweede vaststelling is dat ook de **alleenstaande ouders** in de gezinsenquête en de EU-SILC verscheidene hindernissen ondervinden op vlak van hun inkomens-, woon- en gezondheidssituatie. Eén op vijf (20,2%) van de alleenstaanden in de basissteekproef haalt geen inkota men uit (zelfstandige) arbeid, terwijl dit 'slechts' voor 3% van de gehuwde koppels geldt. Daaraan gekoppeld slagen één op vier van deze eenoudergezinnen er niet in om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen, terwijl dit bij de gehuwde koppels er 'slechts' 6,8% zijn. Tot slot huren één op drie (36,3%) van de alleenstaande ouders een woning, terwijl 'slechts' 8,9% van de gehuwde koppels dit doen. Hoe dan ook vinden we vaker kwetsbare profielen binnenin deze groep in de EU-SILC. En dit op vlak van werk (27,2% van de alleenstaande EU-SILC-respondenten heeft geen betaalde job, vergeleken met 17,6% in de gezinsenquête), wonen (50,8% van de EU-SILC-eenoudergezinnen huurt vergeleken met 36,3% van deze in de gezinsenquête) en gezondheid (10,4% van de EU-SILC-eenoudergezinnen verkeert in een (zeer) slechte gezondheid, wat in de gezinsenquête 'slechts' 5,5% is). De alleenstaande ouders in de EU-SILC zijn met betrekking tot deze drie domeinen dus kwetsbaarder dan deze in de gezinsenquête.

Hoofdstuk 4

Conclusie

Gezinnen die kwetsbaar zijn ervaren uitsluiting op verschillende levensdomeinen. In de gezinsenquête 2016 peilde het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin naar relevante aspecten van het gezinsleven bij gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar in Vlaanderen en (Nederlandstaligen in Brussel). In lijn met de literatuur ter zake nemen we in dit inhoudelijk rapport een selectie variabelen onder de loep om een zicht te krijgen op de kwetsbare positie van de deelnemende gezinnen, namelijk de inkomensbronnen, de subjectieve armoede (het kunnen rondkomen, kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie en kunnen betalen van onverwachte uitgaven), het al dan niet beschikken over een betaalde job, het opleidingsniveau, bezit van een woning en de subjectieve gezondheidstoestand. Volgend op de conclusies van het methodologisch rapport gaan we enkel verder met de basissteekproef van de gezinsenquête, aangezien de basissteekproef een adequate weerspiegeling is van de geselecteerde steekproef (zie hierover het methodologisch rapport). Om deze kwetsbaarheid in de gezinsenquête te bestuderen, vergeleken we de basisrespondenten met eenzelfde selectie van de *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC). Via een descriptieve analyse werd deze selectie in aspecten van kwetsbaarheid bekeken, enerzijds naar twee achtergrondkenmerken, namelijk herkomst en gezinstype, en anderzijds naar de overige betrokken aspecten (inkomen, opleiding, werk, wonen en gezondheid).

De meest opvallende vaststelling is dat de EU-SILC op elk aspect een hoger aandeel aan kwetsbare profielen rapporteert: 1) op vlak van inkomen (hoger aandeel aan uitkeringsgerechtigden en leefloongerechtigden); 2) op vlak van het kunnen rondkomen met het beschikbare inkomen (en dit voornamelijk voor de zwakste profielen: inkomensarmen, laagopgeleiden, huurders en personen met een slechte gezondheid); op vlak van werk heeft de EU-SILC een hoger aandeel van personen zonder betaalde job (opnieuw bij diezelfde zwakke profielen); 3) op vlak van wonen zijn er meer huurders, en dan ook voornamelijk alleenstaande ouders, die zich kwetsbaar vertonen en 4) op vlak van gezondheid zagen we een hoger aandeel personen die in een slechte gezondheid verkeren, met opnieuw de zwakste profielen die hierin het sterkst vertegenwoordigd zijn (alleenstaanden, inkomensarmen, laagopgeleiden en huurders).

Met andere woorden, de basisrespondenten van de gezinsenquête lijken op tal van levensdomeinen beter af te zijn. Hoewel er bijvoorbeeld een hoger aandeel van laagopgeleiden zijn in de gezinsenquête, zien we dat hier voornamelijk sterkere profielen in vertegenwoordigd zijn (personen met een inkomen uit arbeid, eigenaars, en personen met een goede gezondheid). Tegelijkertijd zien we dat een groter aandeel van de basisrespondenten in de gezinsenquête aangeeft zich geen jaarlijkse vakantie te kunnen permitteren in vergelijking met de EU-SILC.

Terwijl beide enquêtes in zekere mate kwetsbare profielen weergeven die onderling sterk samenhangen, is er dus een duidelijk verschil te zien tussen de basissteekproef van de gezinsenquête en de EU-SILC. Een opvallend en betekenisvol verschil tussen de beide enquêtes is de financiële kwetsbaarheid van de respondenten. Het aandeel respondenten dat aangeeft niet te beschikken over een inkomen uit (zelfstandige) arbeid is hoger bij de basisrespondenten van de gezinsenquête dan in de EU-SILC. Tegelijkertijd stellen we vast dat de EU-SILC een hoger aandeel aan kwetsbare profielen omvat op vlak van de verschillende levensdomeinen. Dit wijst, met andere woorden, op een paradox: het aandeel

kwetsbare profielen in de EU-SILC ligt hoger maar er zijn toch meer mensen zonder een inkomen uit (zelfstandige) arbeid in de basissteekproef van de gezinsenquête. Hierbij maken we de koppeling met het methodologisch rapport, waarin we concluderen dat de basissteekproef van de gezinsenquête een adequate vertegenwoordiging is van de doelpopulatie. Desalniettemin maakten we ook enkele kritische kanttekeningen in dit rapport die betrekking hadden tot de financiële draagkracht van de steekproef: er is namelijk een ondervertegenwoordiging van leefloongerechtigden in de basissteekproef, een financieel zeer kwetsbare groep, en daarnaast zagen we een significante vertekening in de item non respons van de inkomensvraag. Het waren namelijk beduidend minder personen uit lage inkomensgezinnen die deze vraag invulden. Daarnaast zagen we dat het aandeel gezinnen dat aangeeft kinderbijslag te ontvangen relatief gering is in de gezinsenquête. Deze inzichten vormen dan ook een indicatie dat de inkomensbevraging er niet in slaagde om de financiële kwetsbaarheid nauwgezet in kaart te brengen. In de lijn van het methodologisch rapport kaarten we ook hier aan om voldoende aandacht te schenken aan deze financieel kwetsbare gezinnen. Enkel aandacht schenken aan het bereiken van deze groep en het realiseren van een adequate representativiteit is daarbij niet voldoende. Het én kunnen bereiken van deze financieel kwetsbare gezinnen én het juist in kaart brengen van hun gegevens, noden en behoeften van deze groep is daarbij essentieel.

Referenties

- Audenaert, V., & Stuyck, K. (2018). *Gezinsenquête 2016: Methodologisch Rapport*. Retrieved from Brussel: www.gezinsenquête.be
- Cantillon, B., & Buysse, L. (2016). *De Staat van de Welvaartsstaat*. Leuven: Acco.
- Cantillon, B., Horemans, J., Vandenbroucke, P., & Van Lancker, W. (2011). Inkomens en armoede in Vlaanderen en Europa. In J. Noppe, L. Vanderleyden, & M. Callens (Eds.), *De Sociale Staat van Vlaanderen 2011* (pp. 131-164). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Cantillon, B., Verbist, G., & De Maesschalck, V. (2003). *Sociaal-economische levensomstandigheden van eenoudergezinnen in België*. Retrieved from Antwerpen: OVER.WERK Tijdschrift van het Steunpunt WAV 1-2/2004
- Celidoni, M. (2013). Vulnerability to poverty: an empirical comparison of alternative measures. *Applied Economics*, 2013(45), 1493-1506.
- Chaudhuri, S., Jalan, J., & Suryahadi, A. (2002). *Assessing household vulnerability to poverty from cross-sectional data: a methodology from estimates from Indonesia*. Retrieved from New York: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D85149GF>
- Corijn, M., & Van Peer, C. (2013). *Gezinstransities in Vlaanderen*. Retrieved from Brussel: https://www.brudoc.be/opac_css/doc_num.php?explnum_id=169
- Corluy, V., & Verbist, G. (2010). *Inkomen en diversiteit: onderzoek naar de inkomenspositie van migranten in België*. Retrieved from Antwerpen: <http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be/docs/20100507104613RYRB.pdf>
- Defever, C., Van Lancker, W., Hufkens, T., Mortelmans, D., & Cantillon, B. (2013). De inkomenspositie en het armoederisico van alleenstaande ouders in Vlaanderen. In M. Callens, J. Noppe, & L. Vanderleyden (Eds.), *De sociale staat van Vlaanderen* (pp. 93-136). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (1997). Income effects across the life span: integration and interpretation. In G. J. Duncan & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Consequences of growing up poor* (pp. 596-610). New York: Russell Sage Foundation Press.
- Eurostat. (2018). Europe 2020 indicators - poverty and social exclusion. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion
- Eurostat. (n.d.). Glossary: EU statistics on income and living conditions (EU-SILC). *Statistics explained*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:EU_statistics_on_income_and_living_conditions_%28EU-SILC%29
- FAMIFED. (2016). *De besteding van de kinderbijslag*. Retrieved from Brussel: <https://brussel.famifed.be/sites/default/files/publications/Bijlagen%20BC%2012518%20-%20Focusstudie.pdf>
- FAMIFED. (2017). *De kinderen in België zonder Belgische kinderbijslag*. Retrieved from Brussel: <https://bruxelles.famifed.be/sites/default/files/publications/doc%20BC%2012825%20-%20Bijlage%20DEF.pdf>
- Frans, D., Van Mechelen, N., & Van Lancker, W. (2014). Een structurele aanpak van de verarming van eenoudergezinnen in België. *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 38(341), 3-13.
- Gallardo, M. (2017). Identifying vulnerability to poverty: a critical survey. *Journal Of Economic Surveys*, 32(4), 1074-1105.
- Geurts, K. (2006). *De arbeidsmarktpositie van alleenstaande ouders. Nieuwe bevindingen uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming*. Retrieved from Leuven: https://www.steunpuntwerk.be/system/files/wav-eindrapport_1.pdf
- Ghesquière, P. (1993). *Multi-problem gezinnen. Problematische hulpverleningssituaties in perspectief*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Ghysels, J., & Debacker, M. (2007). *Zorgen voor kinderen in Vlaanderen: een dagelijkse evenwichtsoefening?* Leuven/Voorburg: Acco.

- Glewwe, P., & Hall, G. (1998). Are some groups more vulnerable to macroeconomic shocks than others? Hypothesis tests based on panel data from Peru. *Journal of Development Economics*, 56(181-206).
- Groenez, S., Heylen, V., & Nicaise, I. (2009). *De opbrengstvoet van investeringen in het hoger onderwijs*. Retrieved from Leuven: <https://www.vlaanderen.be/publicaties/de-opbrengstvoet-van-investeringen-in-het-hoger-onderwijs-obpwo-0603>
- Heylen, K., & Vanderstraeten, L. (2019). Wonen in Vlaanderen 2018. *Nieuwe woonsurvey en woningschouwing*. Retrieved from https://steunpuntwonen.be/Documenten_2016-2020/Onderzoek_Werkpakketten/WP_1_Nieuwe_woonsurvey_en_woningschouwing/WP1-2_TOELICHTING
- Kind en Gezin. (2008). *Visietekst: Werken met Maatschappelijk Kwetsbare Gezinnen*. Retrieved from <https://www.kindengezin.be/img/Visietekst-werken-met-MKG.pdf>
- Kind en Gezin. (2017). *Het Kind in Vlaanderen 2017*. Retrieved from Brussel: <https://www.kindengezin.be/img/Kind-in-Vlaanderen-2017.pdf>
- Kind en Gezin. (2018). *Het kind in Vlaanderen 2018*. Retrieved from Brussel: <https://www.kindengezin.be/img/KIV2018-HFST4.pdf>
- Kruythoof, M., & Mortelmans, D. (2011). Gezin en arbeid in je eentje: combinatiestrategieën van alleenstaande moeders en vaders. *Tijdschrift voor arbeidsvraagstukken*, 27(4), 487-506.
- Kuppens, S., Lemmens, E., Juchtmans, G., & Groenez, S. (2016). *VLAS-Studies 36. Opgroeien in kansarmoede: Verdere uitdieping van de VLAS-cohorte*. Retrieved from Antwerpen: <https://steunpuntwvg.be/jong>
- Laderchi, C. R., Saith, R., & Stewart, F. (2003). Does it matter that we do not agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches. *Oxford Development Studies*, 31(3), 243-274.
- Lemmens, E., & Groenez, S. (2015a). *Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling en opvoeding bij kwetsbare gezinnen met jonge kinderen: een overzicht van onderzoeksopzet en instrumentarium*. Retrieved from Antwerpen: https://www.expo.be/sites/default/files/atoms/files/20151215_VLAS%20Studies%205_Overzicht%20van%20onderzoeksopzet%20en%20instrumentarium%20JONG%20Ondatabank_LemmensGroenez.pdf
- Lemmens, E., & Groenez, S. (2015b). *Stilstaan bij de implicaties van armoedeonderzoek: Kritische reflecties over een VLAS- onderzoek met kansarme gezinnen*. Retrieved from Antwerpen: <https://www.uantwerpen.be/nl/steunpunten/vlaams-armoedesteunpunt/publicaties/>
- Nolan, B., & Whelan, C. T. (2010). Using non-monetary deprivation indicators to analyze poverty and social exclusion: lessons from Europe? *Journal of Policy Analysis and Management*, 29(2), 305-325.
- Noppe, J., Vanweddingen, M., Doyen, G., Stuyck, K., Feys, Y., & Buyschaert, P. (2018). *Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2018*. Retrieved from Brussel: <https://www.vlaanderen.be/publicaties/vlaamse-migratie-en-integratiemonitor-2018>
- Oris, M., Roberts, C., Joye, D., & Stähli, M. (2018). Surveying human vulnerabilities across the life course: Balancing substantive and methodological challenges. In M. Oris, C. Roberts, D. Joye, & M. Stähli (Eds.), *Surveying human vulnerabilities across the life course*. Switzerland: Springer.
- Pannecoucke, I., & De Decker, P. (2015). *Woonsituatie van migranten. Scoping paper*. Retrieved from Leuven: https://steunpuntwonen.be/Documenten_2012-2015/Onderzoek_Werkpakketten/WP3_Woonsituatie_van_migranten_scoping.pdf
- Pintelon, O., Cantillon, B., Van den Bosch, K., & Whelan, C. T. (2013). The social stratification of social risks: the relevance of class for social investment strategies. *Journal of European Social Policy*, 23(1), 52-67.
- Pritchett, L., Suryahadi, A., & Sumarto, S. (2000). *Quantifying vulnerability to poverty: a proposed measure, applied to Indonesia*. Retrieved from Washington DC: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/21355>
- Ricci, C. A. (2016). The mobility of Italy's middle income group. *PSL Quarterly Review*, 69(277), 173-197.
- Statbel. (2019a). Enquête naar de arbeidskrachten (EAK): Beschrijving. Retrieved from <https://statbel.fgov.be/nl/enquete/enquete-naar-de-arbeidskrachten-eak>
- Statbel. (2019b). Werkgelegenheid en werkloosheid. Retrieved from <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid>

- Studiedienst van de Vlaamse Regering. (2017). *Vlaamse Armoedemonitor 2017*. Retrieved from Brussel: <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaamse-armoedemonitor>
- Stuyck, K., Doyen, G., Feys, Y., Noppe, J., Jacques, A., & Buyschaert, P. (2018). *Survey Samenleven in Diversiteit 2017*. Retrieved from Brussel:
- UCL. (2017). *MEQIN, BRAIN-be: Measuring Equivalent Incomes: The implementation of individual well-being measures from Belgian dat*. Retrieved from Brussel: https://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/MEQIN_en.pdf
- Van Dam, R., & Bastaits, S. (2018). De evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België. Toenemende druk op de toereikendheid van de sociale bescherming. *Belgisch Tijdschrift Sociale zekerheid*, 2(2018), 199-294.
- Van der Heyden, J., Charafeddine, R., Demarest, S., Drieskens, S., Nguyen, D., Tafforeau, J., . . . Berete, F. (2018). *Gezondheid en kwaliteit van leven. Samenvatting van de resultaten. Gezondheidsenquête 2018*. Retrieved from Brussel: https://his.wiv-isp.be/nl/Gedeelde%20%20documenten/summ_HS_NL_2018.pdf
- Van Lancker, W. (2019). Tewerkstelling en armoede: vier lessen om het aandeel baanloze gezinnen te verminderen. *OVER.WERK Tijdschrift van het Steunpunt Werk / Acco*, 1(2019).
- Van Lancker, W., Cappelle, H., Cox, N., Decorte, A., Defosse, E., Denoo, H., . . . Willems, A. (2020). *MISSION: Mobile Integrated Social Services Increasing employment Outcomes for people in Need: Final report*. Retrieved from Kortrijk: http://www.wimvanlancker.be/wp-content/uploads/2020/02/MISSION_FINAL-REPORT_31-01-20.pdf
- Van Oyen, H., Deboosere, P., Lorant, V., & Charafeddine, R. (2011). *Sociale ongelijkheden in gezondheid in België*. Gent: Academia Press.
- Van Peer, C. (2016). *Alleenstaande ouders op de arbeidsmarkt in Vlaanderen en de EU*. Retrieved from Brussel: https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/svr-verkenning-2016-01-alleenstaande-ouders-arbeidsmarkt_0.pdf
- Van Roy, K., De Maesschalck, S., Vyncke, V., Piccardi, C., & Willems, S. (2018). *Diversiteit in gezondheid en gezondheidszorggebruik: analyse van de data uit de Belgische gezondheidsenquête*. Retrieved from Gent: <http://www.primarycare.ugent.be/>
- Vandenbroucke, F. (2016). Sociale ongelijkheid en beleid: de Belgische case. *CDR - Christen-Democratische Reflecties*, 4(1), 9-23.
- Vandenbroucke, F., & Corluy, V. (2015). *Huishoudens zonder werk in België*. Retrieved from Leuven: <https://feb.kuleuven.be/les/documenten/les15-149-vandenbroucke-huishoudens-def.pdf>
- Vermeiren, C., Noël, C., Raeymaeckers, P., & Dierckx, D. (2017). Governance van netwerken ter bestrijding van kinderarmoede. In P. Raeymaeckers, C. Noël, D. Boost, C. Vermeiren, J. Coene, & S. Van Dam (Eds.), *Tijd voor sociaal beleid. Armoedebestrijding op lokaal niveau. Armoede en Sociale Uitsluiting: Jaarboek 2017* (pp. 75-90). Leuven/Den Haag: Acco.
- Vinck, J., Verbist, G., & Van Lancker, W. (2015). *Een empirisch onderzoek naar de betaalbaarheid en wenselijkheid van hervormingen in de toekomstige Vlaamse kinderbijslag*. Retrieved from Leuven: <https://steunpuntwvg.be/images/rapporten-en-werknotas/rapport-37-kinderbijslag>
- Vranken, J., Geldof, D., & Van Menxel, G. (1997). *Armoede en sociale uitsluiting. Armoede Jaarboek 1997*. Leuven/Amersfoort: Acco.

